

KU LEUVEN

FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

**DE MEERWAARDE VAN INCLUSIEVE
KINDERDAGOPVANG IN VILLA CLEMENTINA**

Masterproef aangeboden tot het
verkrijgen van de graad van
Master of Science in de
pedagogische wetenschappen
door

Jolien De Houwer

promotor: Prof. dr. Bea Maes

Copyright informatie:

*studiewerk van een student in het kader van de
academische opleiding en examenbeoordeling.
Na deze beoordeling vond geen correctie plaats
van het studiewerk.*

KU LEUVEN

FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

**DE MEERWAARDE VAN INCLUSIEVE
KINDERDAGOPVANG IN VILLA CLEMENTINA**

Masterproef aangeboden tot het
verkrijgen van de graad van
Master of Science in de
pedagogische wetenschappen
door
Jolien De Houwer

promotor: Prof. dr. Bea Maes

Samenvatting masterproef

Getuigenissen van ouders die ervoor gekozen hebben om hun kind naar een inclusieve kinderdagopvang te laten gaan, tonen de meerwaarde van inclusie op jonge leeftijd. Een inclusieve kinderdagopvang vangt jonge kinderen met en zonder beperking op. Er wordt een werking uitgebouwd gebaseerd op de noden van het kind en een zorgprogramma op maat ontwikkeld. Op vraag van een inclusief kinderdagverblijf, Villa Clementina, wordt in deze masterproef onderzocht welke meerwaarde een inclusieve kinderopvang heeft.

Het zoeken naar antwoorden op deze vraag gebeurde op twee manieren, namelijk via een literatuurstudie en een kwalitatief praktijkonderzoek. In de literatuurstudie is er gezocht naar artikels over de invloeden van inclusie op jonge leeftijd voor kinderen met en zonder beperking. In het praktijkonderzoek werd gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews met ouders wiens kind binnen een inclusieve setting voorschols werd opgevangen. Deze interviews werden afgenomen van dertien ouders, waarvan vier ouders van kinderen zonder extra zorgnoden en negen ouders van kinderen met extra zorgnoden. Op basis van een thematische analyse werden de interviews geanalyseerd.

De ouders benoemen vooreerst tal van voordelen voor de kinderen zelf. Kinderen met een beperking in een inclusieve kinderdagopvang worden volgens ouders socialer, communicatiever, ontwikkelen motorisch sterker en hebben een sterker probleemoplossend vermogen. Kinderen zonder beperking worden gekenmerkt door hun groter inlevingsvermogen, een sterker probleemoplossend vermogen en een sterkere normaliserende houding ten opzichte van mensen met een beperking. Ouders waarderen de praktische en emotionele ondersteuning, samen met het contact met lotgenoten en een verruiming van hun leefwereld. Inclusie zorgt voor ademruimte binnen het gezin. Op lange termijn zien ouders als extra voordeel dat er gewerkt wordt op het educatieve aspect, in samenwerking met Windekind, binnen het kinderdagverblijf waardoor de schoolse ontwikkeling op lange termijn beter verloopt. Alle participanten kijken positief terug op de keuze voor inclusie, al heeft de keuze voor inclusie op jonge leeftijd nog niet veel invloed op de latere keuzes van ouders. Ervaringen werden genuanceerd door participanten doordat een causaal verband moeilijk aan te tonen is.

Dankwoord

Deze masterproef was niet mogelijk zonder de hulp van enkele cruciale personen. Hiermee wil ik graag even stilstaan bij deze mensen, waardoor de realisatie van deze masterproef mogelijk werd gemaakt.

In de eerste plaats Prof. Dr. Bea Maes. Als promotor stond zij steeds klaar om te helpen bij moeilijkheden. Ook voor andere ondersteuning kon ik bij haar terecht en werd er op een constructieve manier gezocht naar oplossingen. Ik dank haar voor de fijne samenwerking.

Daarnaast wil ik graag ook Mieke De Strooper bedanken. Als externe partner was zij een grote meerwaarde. Ze nam mij mee van moment één om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van mijn onderzoeksdomein, Villa Clementina, waar zij tewerkgesteld is. Indien er vragen of problemen waren kon ik steeds op haar vlotte en constructieve reacties rekenen. Graag had ik ook haar heel hard bedankt voor de samenwerking.

Verder wil ik graag alle deelnemers aan het interview bedanken. Zonder hun bereidwilligheid, had deze masterproef hier nu niet gelegen.

Als laatste nog een kort dankwoord voor mijn familie en vrienden die steeds klaarstonden om te helpen wanneer het moeilijker ging. Hun steun was van groot belang in het volbrengen van deze masterproef.

Bedankt!

Toelichting aanpak en eigen inbreng

Van zodra alle mogelijke masterproefonderwerpen in oktober 2023 online kwamen, was ik meteen verkocht aan dit thema. Ik deed in mijn vorige opleiding stage in een inclusief kinderdagverblijf en vind het enorm fijn om met hele jonge kindjes te werken. Wanneer er dan een onderwerp was, waarbij Villa Clementina de meerwaarde van inclusie op jonge leeftijd wou nagaan, was ik heel enthousiast om hieraan mee te werken.

We gingen van start met een gezamenlijke sessie waarbij professor Maes al haar thesisstudenten wegwijs maakte in wat we konden verwachten van ons traject voor de masterproef. Hierna werd er samengezeten met mijn externe partner, Mieke De Strooper, orthopedagoog en werkzaam binnen Villa Clementina. Zij gaf meer uitleg over welke richting zij wou dat ik uitging om de meerwaarde van een inclusief kinderdagverblijf in kaart te brengen.

We spraken samen af om tegen januari een interviewleidraad klaar te hebben. Mieke gaf aan dat, als ik wou, ik een dag mee mocht komen draaien in het kinderdagverblijf. Een aanbod dat ik niet liet liggen. Ik vond het namelijk enorm belangrijk dat, als ik met ouders in gesprek ging, ik ook wist over wat ze het hadden. Dit maakte dat ik begreep hoe hun werking juist verliep en wie er allemaal tewerkgesteld was bij Villa Clementina.

In samenwerking met zowel mijn promotor, als externe partner maar ook de kinderbegeleiders, leverde ik in januari 2024 een interviewleidraad af, waar iedereen zich in kon vinden. Hierna werd dan ook de oproep voor deelnemers verstuurd, waar al snel tal van reacties op kwamen van ouders die graag mee hadden gewerkt aan het onderzoek door hun ervaringen te delen met mij. Deze werden ingepland in de periode van mei-juni 2024, waarna de transcriptie volgde en eveneens ook de analyse met verbanden en tegenstellingen die te vinden waren in de ervaringen van de ouders.

Gedurende heel dit proces stonden zowel Prof. dr. Maes als Mieke De Strooper klaar om te helpen indien nodig.

Inhoudsopgave

Samenvatting masterproef	I
Dankwoord	II
Toelichting aanpak en eigen inbreng	III
Inhoudsopgave	IV
Inleiding	1
Hoofdstuk 1: Literatuurstudie	2
1.1 Informatiebronnen en zoekstrategie	2
1.2 Definitie en theoretische kaders	2
1.2.1 Inclusie als begrip	2
1.2.2 Theoretische kaders rond inclusie	5
1.3 Empirisch onderzoek	6
1.3.1 Inclusieve praktijken op kindleeftijd	6
1.3.2 Invloed van inclusie op jonge leeftijd	7
1.3.3 Perspectief van ouders op inclusie	8
1.4 Beleidskader rond inclusieve kinderopvang in Vlaanderen	10
1.4.1 Vlaams beleidskader	10
1.4.2 Onderzoek naar inclusieve kinderopvang in Vlaanderen	12
Hoofdstuk 2: Opzet van het empirisch onderzoek	14
2.1 Onderzoeksvraag	14
2.2 Onderzoeksmethode en -benadering	14
2.3 Participanten	15
2.4 Dataverzameling	16
2.5 Data-analyse	19
2.6 Kwaliteit van het onderzoek	22
Hoofdstuk 3: Resultaten	27
3.1 Eerste contact met inclusie	28

3.2	Overeenstemming van verwachtingen met de praktijk	29
3.3	Op welke manier komt inclusie tot uiting in het kinderdagverblijf?	31
3.4	Voordelen van inclusie op jonge leeftijd.....	34
3.5	Nadelen van inclusie op jonge leeftijd	42
3.6	Langetermijn voordelen van inclusie binnen het gezin	43
3.7	Hoe beïnvloedt inclusie op jonge leeftijd latere keuzes?	45
3.8	Terugblik op de keuze voor inclusie	47
3.9	Op welke manier zou een inclusieve kinderopvang nog meer kunnen betekenen?.....	49
Hoofdstuk 4: Conclusie en discussie		51
4.1	Conclusies	51
4.2	Discussie.....	55
Literatuurlijst		58

Inleiding

"Ik denk dat hij op elk gebied stappen heeft kunnen zetten, die hij thuis, of in een andere crèche, niet zou kunnen gedaan hebben." (C)

In deze masterproef staan de ervaringen van ouders wiens kind naar een inclusieve kinderdagopvang ging, centraal. Er wordt onderzocht welke meerwaarde inclusie op jonge leeftijd heeft, zowel voor de kinderen, de ouders als het hele gezin. Ouders kijken terug op hun keuze voor inclusieve kinderopvang en beschrijven hoe zij hun kind(eren) hebben zien opgroeien.

Hiervoor werd samengewerkt met de inclusieve kinderopvang 'Villa Clementina'. Hier worden dagelijks 34 kinderen van 0 tot 6 jaar opgevangen, waarvan 11 kinderen met extra zorgnoden. De organisatie kiest ervoor om kinderen met extra zorgnoden deeltijds te laten komen, wat maakt dat er in totaal 55 kinderen van de opvang kunnen genieten, waarvan 21 kinderen met een beperking. De kinderen met een beperking hebben zeer uiteenlopende noden, van beperkte extra zorg tot ernstig meervoudige beperkingen. Om aan deze kinderen goede zorg te kunnen bieden, staan er 2 logopedisten, 2 kinesisten, een verpleegkundige, een arts en een orthopedagoog dagelijks klaar naast alle vrijwilligers en begeleiders (Villa Clementina vzw, z.d.).

Villa Clementina bestaat intussen tien jaar en vraagt zich af welke meerwaarde zij al die tijd hebben kunnen bieden. Ouders wiens kind naar Villa Clementina geweest is, worden geïnterviewd om een beeld te krijgen welke voor- en nadelen inclusie op jonge leeftijd heeft.

Deze masterproef is opgebouwd uit verschillende delen. Het eerste hoofdstuk omvat de literatuurstudie, die is opgebouwd uit vier delen. In het eerste deel wordt de zoekstrategie beschreven, gevolgd door de theoretische kaders rond inclusie. Daarna wordt gekeken naar empirisch onderzoek over de invloed van inclusie op kinderen om af te sluiten met de beleidskaders in Vlaanderen rond inclusie in een kinderdagverblijf. Hoofdstuk twee omvat de probleemstelling, de onderzoeksvragen en de methodologie. Daarna volgt een uiteenzetting van de resultaten per thema. We ronden deze masterproef af met een conclusie en discussie in hoofdstuk vier.

Hoofdstuk 1: Literatuurstudie

1.1 Informatiebronnen en zoekstrategie

De literatuurstudie werd uitgevoerd aan de hand van een systematische zoektocht naar voornamelijk Engelstalige wetenschappelijke literatuur in de databanken ERIC, Web of Science en Limo. De zoektermen omvatten 3 grote elementen:

(1) het thema: *inclusion*

(2) de impact: *development, benefits, effects, concerns, ...*

(3) de doelgroep: *children, preschool, young age, early childhood, ...*

Zoektermen uit deze drie categorieën werden gecombineerd met de Booleaanse operator 'AND'. In beperkte mate werd 'AND NOT' gebruikt om meer relevante literatuur te verkrijgen. Ter aanvulling van deze databankzoektocht werd de sneeuwbalmethode toegepast, waarbij de referentielijsten van geselecteerde publicaties werden gescreend op bijkomende relevante bronnen.

Een overzichtstabel met de gebruikte literatuur is te vinden in bijlage 5.

1.2 Definitie en theoretische kaders

1.2.1 Inclusie als begrip

Inclusie is een concept dat in toenemende mate verankerd raakt in de samenleving en nauw verbonden is met het beleid inzake personen met een handicap (Tøssebro, 2016). Dit beleid vertrekt vanuit de definitie van handicap als "elk langdurig en belangrijk participatieprobleem van een persoon dat te wijten is aan het samenspel tussen functiestoornissen van mentale, psychische, lichamelijke of zintuiglijke aard, beperkingen bij het uitvoeren van activiteiten en persoonlijke en externe factoren" (Definitie Handicap | VAPH, z.d.). Doorheen de tijd heeft dit beleidsdomein een ingrijpende evolutie doorgemaakt.

Aanvankelijk werd handicap voornamelijk benaderd vanuit een medisch model, waarbij beperkingen werden beschouwd als individuele tekortkomingen of afwijkingen van het lichaam (Dokumacı, 2019). Binnen deze benadering lag de nadruk op het individu als "probleemdrager", waarbij de oplossing gezocht werd

in medische behandeling met het oog op genezing of normalisering van de beperking (Dokumacı, 2019). Dergelijke interventies vonden vaak plaats in residentiële voorzieningen, ver verwijderd van de bredere samenleving (Jarrett, 2015). Dit proces van afzondering wordt aangeduid als segregatie, waarbij twee relatief gescheiden groepen ontstaan die nauwelijks onderling contact onderhouden.

Vanaf de jaren 1950 tot 1970 vond echter een belangrijke paradigmaverschuiving plaats, waarin deze benadering steeds vaker als problematisch werd beschouwd (Dieser, 2021; Jarrett, 2015). Binnen deze sociale beweging werd de nadruk gelegd op de mogelijkheid om personen met een handicap volwaardig te laten participeren in de samenleving via ondersteunende diensten en gemeenschapsgerichte integratie. Hierbij verschuift de focus van individuele aanpassing naar maatschappelijke verantwoordelijkheid: niet het individu, maar de samenleving dient zich aan te passen om inclusie mogelijk te maken (Ainscow et al., 2006; Jarrett, 2015). Het concept van inclusie werd op die manier een belangrijk referentiekader binnen beleid en dienstverlening voor personen met een handicap (Dieser, 2021; Simpson, 2018).

Hoewel personen met een handicap dezelfde fundamentele rechten hebben als personen zonder beperking en het inclusieprincipe steeds meer aandacht krijgt, is de samenleving hier in de praktijk nog onvoldoende op afgestemd (Ainscow et al., 2006; Uw Plaats in de Samenleving | VAPH, z.d.). De de-institutionalisering leidde in eerste instantie tot fysieke integratie, waarbij personen met een handicap opnieuw aanwezig waren in de samenleving. Deze fysieke aanwezigheid impliceert echter niet noodzakelijk sociale verbondenheid; betekenisvolle relaties met personen zonder handicap blijven vaak beperkt (Amado et al., 2013). Dit onderscheid verwijst naar het verschil tussen integratie en inclusie.

Integratie houdt in dat individuen worden opgenomen in bestaande structuren zonder dat deze fundamenteel wijzigen, terwijl inclusie verwijst naar een structurele herorganisatie van die systemen, zodat participatie voor iedereen mogelijk wordt gemaakt (Booth & Ainscow, 2011). Inclusie kan in die zin worden beschouwd als een meer verregaande benadering dan integratie, aangezien zij niet vertrekt vanuit aanpassing van het individu, maar vanuit aanpassing van het systeem zelf.

Er bestaat een duidelijke nood aan verdere inclusieve hervormingen, waarbij maatschappelijke structuren – te beginnen met onderwijs- en zorgvoorzieningen – zodanig worden hertekend dat zij toegankelijk zijn voor alle burgers (Ainscow et al., 2006). Een belangrijke uitdaging hierbij is het ontbreken van een eenduidige operationele definitie van sociale inclusie (Cobigo et al., 2016; Love & Horn, 2021; Simplican et al., 2015). Hoewel theoretische modellen met een systemische benadering als relevant worden beschouwd, worden zij in de praktijk slechts beperkt toegepast vanwege de conceptuele vaagheid van het begrip (Love & Horn, 2021). Deze onduidelijkheid bemoeilijkt de concrete uitwerking en implementatie van inclusie in beleid en praktijk, waardoor de beleidsmatige verankering ervan vertraagd wordt (Buntinx & Schalock, 2010).

Volgens Ovi (2023) kan inclusie worden gedefinieerd als: “de volwaardige participatie van alle personen aan alle domeinen van de samenleving. Dit impliceert ook de nodige redelijke aanpassingen om de drempels tot volwaardige participatie weg te nemen. Inclusie gaat over veel meer dan er mogen zijn”. Deze definitie sluit aan bij de brede waaier aan conceptualiseringen die in de literatuur van de afgelopen twintig jaar terug te vinden zijn (Simplican et al., 2015).

Geleidelijk aan evolueert het beleid en de praktijk richting sociale inclusie, waarbij ondersteunende diensten meer worden afgestemd op de noden van personen met een handicap en sterker worden ingebed in de samenleving (Amado et al., 2013). Hierbij wordt onder meer gekeken naar participatie op de arbeidsmarkt en andere maatschappelijke domeinen (United Nations, 2006). Inclusie is intussen uitgegroeid tot een centraal concept binnen diverse beleidsdomeinen, waarbij blijvend wordt gezocht naar manieren om volwaardige maatschappelijke participatie te realiseren (UNESCO, 2005). Dit vereist een systemische benadering die niet enkel structurele drempels, zoals fysieke toegankelijkheid, aanpakt, maar eveneens culturele factoren, zoals attitudes en maatschappelijke opvattingen, in rekening brengt (Mortier et al., 2010).

In België werd het recht op inclusie uiteindelijk grondwettelijk verankerd in 2021 (Belgisch Staatsblad, 2021), met de opname van het volgende artikel: “Iedere persoon met een handicap heeft recht op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen.” (Huidige Grondwet, z.d.).

1.2.2 Theoretische kaders rond inclusie

Er zijn diverse modellen, kaders en instrumenten ontwikkeld om inclusie te conceptualiseren en te operationaliseren; deze blijken echter vaak onvoldoende allesomvattend om de complexiteit van het begrip volledig te vatten (Meys et al., 2021). Simplican et al. (2015) benaderen sociale inclusie vanuit een breed ecologisch perspectief en brengen niet alleen de kerncomponenten van sociale inclusie in kaart, maar ook de determinanten die bijdragen aan het realiseren ervan. Volgens deze auteurs ontstaat sociale inclusie door een dynamische wisselwerking tussen factoren op individueel, interpersoonlijk, organisatorisch en sociopolitiek niveau. Inclusie wordt daarmee niet beschouwd als een kenmerk van het individu, maar als het resultaat van de interactie tussen persoonlijke kenmerken, sociale relaties, de ondersteuning vanuit organisaties en bredere maatschappelijke en beleidsmatige omstandigheden (Simplican et al., 2015)

Binnen dit kader wordt sociale inclusie opgebouwd uit twee centrale kerncomponenten, met name 'interpersoonlijke relaties' en 'deelname aan de gemeenschap'. Deze terminologie sluit aan bij het werk van Van Asselt-Goverts et al. (2013), die deze begrippen eveneens hanteren in onderzoek naar sociale netwerken van personen met een beperking. Bovendien vertonen deze kerncomponenten sterke overeenkomsten met twee dimensies van het concept 'Quality of Life' bij personen met een beperking, met name sociale relaties en participatie in de samenleving (Meys et al., 2021; Schalock et al., 2005). Een hogere mate van vervulling van deze componenten hangt samen met een betere ervaren levenskwaliteit (Schalock et al., 2005).

Simplican et al. (2015) stellen dat beide kerncomponenten niet los van elkaar kunnen worden gezien, maar elkaar dienen te overlappen en wederzijds te versterken om tot een volwaardige realisatie van sociale inclusie te komen. Dit impliceert enerzijds de nood aan een sterk sociaal netwerk met duurzame relaties die emotionele, instrumentele en informationele ondersteuning bieden. Anderzijds vereist inclusie effectieve participatie in de samenleving, waarbij individuen betrokken zijn bij diverse activiteiten in uiteenlopende contexten en zich daadwerkelijk verbonden voelen met zowel de activiteit als de andere deelnemers (Simplican et al., 2015). De mate waarin interpersoonlijke relaties en participatie tot stand komen, wordt volgens Simplican et al. (2015) beïnvloed door de

wisselwerking tussen individuele kenmerken, de kwaliteit van sociale interacties, de ondersteuning vanuit organisaties en de ruimere sociopolitieke context.

Daarnaast biedt het kader van Cobigo et al. (2012) een bruikbaar houvast om beleid en dienstverlening te monitoren en te evalueren op het vlak van sociale inclusie. Binnen dit model wordt inclusie begrepen vanuit de mate waarin individuen betekenisvolle sociale rollen opnemen die beantwoorden aan zowel hun eigen verwachtingen, keuzes en behoeften als die van de bredere gemeenschap, wat bijdraagt aan een gevoel van verbondenheid en 'erbij horen' (Cobigo et al., 2012). Wederzijdse tevredenheid en verbondenheid binnen sociale relaties worden als cruciale voorwaarden voor succesvolle inclusie beschouwd (Cobigo et al., 2012). Deze operationalisering sluit nauw aan bij het model van Simplican et al. (2015).

1.3 Empirisch onderzoek

1.3.1 Inclusieve praktijken op kinderleeftijd

"Inclusie ondersteunt het recht van ieder kind, ongeacht zijn of haar mogelijkheden, om als volwaardig en gelijkwaardig lid deel te nemen aan een breed scala aan activiteiten en sociale contexten" (Vlachou & Fyssa, 2016).

Binnen de context van kinderopvang wordt inclusie gedefinieerd als een vorm van opvang waarbij kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften samen worden opgevangen met kinderen zonder dergelijke behoeften (Dionne et al., 2025; Opgroeien, 2025). Specifieke ondersteuningsbehoeften worden hierbij omschreven als medische en/of psychosociale problematieken die een verhoogde zorgintensiteit vereisen. In een dergelijke setting krijgen alle kinderen, ongeacht hun noden, de mogelijkheid om te spelen, te leren en zich te ontwikkelen (Vens et al., 2023).

Een inclusieve praktijk overstijgt loutere acceptatie of aanwezigheid van diversiteit. Zij impliceert een systematische afstemming op uiteenlopende behoeften van kinderen, zowel op het niveau van pedagogische aanpak, inhoudelijke invulling als organisatorische structuren (Bešić, 2020).

1.3.2 Invloed van inclusie op jonge leeftijd

Onderzoek toont aan dat inclusie op jonge leeftijd aanzienlijke voordelen kan bieden voor de ontwikkeling van kinderen (Hau et al., 2020; Vlachou & Fyssa, 2016). In de vroege kinderjaren doorlopen kinderen diverse ontwikkelingstaken en beschikken zij over een hoge leerflexibiliteit (Vlachou & Fyssa, 2016). Het reeds vroeg in contact brengen van kinderen met inclusieve settings wordt dan ook geassocieerd met uiteenlopende positieve uitkomsten (Recchia & Lee, 2004). Dit geldt zowel voor kinderen met als zonder beperking (Dionne et al., 2025; Recchia & Lee, 2004), hoewel de effecten in het bijzonder uitgesproken lijken voor kinderen met een beperking (Hau et al., 2020). Deze positieve effecten komen echter pas volledig tot uiting wanneer kinderen actief worden betrokken in inclusieve interacties en contexten (Love & Beneke, 2021)

1.3.2.1 *Kinderen met een beperking*

Ten eerste heeft inclusie een positieve invloed op de sociale ontwikkeling van kinderen met een beperking (Carrington et al., 2016; Mogharreban & Bruns, 2009; Stahmer et al., 2011; Vlachou & Fyssa, 2016). Door het observeren en ervaren van sociale interacties en vriendschappen binnen een inclusieve omgeving, worden kinderen gestimuleerd om zelf deel te nemen aan spelactiviteiten en interacties, wat hun sociale vaardigheden verder bevordert (Mills et al., 2014; Noggle & Stites, 2017). Ook professionals rapporteren verbeteringen in de sociale ontwikkeling binnen inclusieve settings (Carrington et al., 2016). De inclusieve context stimuleert bijgevolg een verhoogde mate van interactie en participatie (Hau et al., 2020).

Daarnaast draagt inclusie bij aan de taalontwikkeling van kinderen met een beperking (Hau et al., 2020; Vlachou & Fyssa, 2016). Communicatieve vaardigheden worden hierbij actief aangesproken en uitgedaagd (Gasser et al., 2013). Spel vormt een belangrijke context waarin taalontwikkeling optimaal kan worden gestimuleerd (Mills et al., 2014). Door de voortdurende interactie met leeftijdsgenoten worden kinderen aangespoord om taal functioneel in te zetten, wat bijdraagt aan een versterkte taalontwikkeling (Gasser et al., 2013; Stahmer et al., 2011).

Verder blijkt inclusie eveneens een stimulerend effect te hebben op de motorische ontwikkeling. Kinderen leren door observatie en imitatie van leeftijdsgenoten, wat

motorische vaardigheden ondersteunt (Top, 2021; Vlachou & Fyssa, 2016). Herhaalde blootstelling en oefening dragen bij aan de automatisering van handelingen, waarbij inclusieve settings een rijk aanbod aan modelgedrag bieden (Top, 2021).

Recchia en Lee (2004) verklaren deze ontwikkelingsvoordelen onder meer door de beperkte aanwezigheid van vooroordelen bij jonge kinderen. Zij stellen dat inclusie vooral een sterke impact heeft wanneer kinderen er op zeer jonge leeftijd mee in contact komen. Dit biedt kinderen met een beperking de mogelijkheid om op een volwaardige manier deel te nemen aan spel en interacties met leeftijdsgenoten zonder beperking (Recchia & Lee, 2004).

1.3.2.2 Kinderen zonder beperking

Ook kinderen zonder beperking profiteren van inclusieve settings. Zo wordt vastgesteld dat zij vaker een positieve houding ontwikkelen ten aanzien van personen met een beperking (Noggle & Stites, 2017). Inclusie bevordert in dit opzicht attitudes van acceptatie en draagt bij aan een normaliserend effect (Anderson & Lindeman, 2017; Siller et al., 2021).

Daarnaast zouden kinderen zonder beperking die opgroeien in inclusieve contexten verhoogde empathische vaardigheden hebben (Gasser et al., 2013; Siller et al., 2021). Zij ontwikkelen meer sensitiviteit voor de noden van anderen en vertonen een groter aanpassingsvermogen in sociale interacties, wat op langere termijn kan bijdragen aan meer duurzame sociale relaties (Gasser et al., 2013).

Ten slotte lijkt inclusie ook een positief effect te hebben op het probleemoplossend vermogen van kinderen zonder beperking (Gasser et al., 2013). Door vroeg in contact te komen met diverse vormen van interactie leren kinderen flexibel omgaan met verschillende sociale situaties. In interacties met kinderen met een beperking worden zij immers regelmatig geconfronteerd met de noodzaak om alternatieve vormen van communicatie en spel te ontwikkelen, wat hun cognitieve flexibiliteit versterkt (Noggle & Stites, 2017).

1.3.3 Perspectief van ouders op inclusie

Het perspectief van ouders ten aanzien van inclusie op jonge leeftijd wordt in de literatuur overwegend als positief beschreven (Kárpáti & Miklósi, 2026), hoewel ook enkele bezorgdheden worden gerapporteerd (De Boer et al., 2010). Ouders

van kinderen met een beperking blijken doorgaans positiever tegenover inclusie te staan dan ouders van kinderen zonder beperking (Lohmann et al., 2019). Dit kan worden verklaard door het feit dat zij vaak afhankelijk zijn van inclusieve voorzieningen en het beschikbaar zijn van passende opvang als een waardevolle ondersteuning ervaren (De Schauwer et al., 2019).

Deze ouders benadrukken vooral voordelen zoals de bevordering van zelfstandigheid, sociale ontwikkeling en communicatieve vaardigheden van hun kind (Buysse et al., 2001; Rafferty & Griffin, 2005). Tegelijkertijd ervaren zij inclusie als een waardevol maar niet altijd gemakkelijk toegankelijk systeem. Hoewel er diverse initiatieven bestaan om gezinnen te ondersteunen, wordt de toegang tot deze voorzieningen niet steeds als vanzelfsprekend ervaren (De Schauwer et al., 2019). Binnen succesvolle inclusieve samenwerking worden communicatie, het inspelen op individuele noden van het kind en de aanwezigheid van een vaste aanspreekpersoon als cruciale succesfactoren beschouwd (De Schauwer et al., 2019).

Ouders van een kind zonder beperking vertonen een meer gemengde houding ten aanzien van inclusie (Lohmann et al., 2019). Hun attitudes blijken mede afhankelijk van de aard van de beperking waarmee hun kind in contact komt (Hilbert, 2014; Rafferty & Griffin, 2005). In het bijzonder wordt een meer terughoudende houding vastgesteld bij situaties waarin sprake is van kinderen met gedragsproblemen of een ernstige verstandelijke beperking (Hilbert, 2014). Desondanks erkennen ook deze ouders mogelijke voordelen van inclusie, zoals verhoogde sociale interactie en een verruiming van de leefwereld van hun kind (Lohmann et al., 2019).

Ouders hebben daarnaast ook bezorgdheden. Zo geven zowel ouders van kinderen met een beperking als ouders van kinderen zonder beperking aan dat ze niet zeker zijn dat hun kind binnen een inclusieve setting voldoende stimulatie zal krijgen om te ontwikkelen binnen zijn mogelijkheden (Seery et al., 2000). Ze geven aan twijfels te hebben of er voldoende aandacht zal kunnen besteed worden aan de individuele noden van alle kinderen (Rafferty & Griffin, 2005). Ouders van kinderen zonder beperking zijn vooral angstig dat hun kind negatief gedrag zal overnemen van kinderen met een beperking (Hilbert, 2014).

1.4 Beleidskader rond inclusieve kinderopvang in Vlaanderen

1.4.1 Vlaams beleidskader

De bovenstaande onderzoeksbevindingen zijn voornamelijk gebaseerd op internationale literatuur. Ons onderzoek situeert zich in de Vlaamse context. Het is daarom essentieel om de vertaalslag te maken naar de Vlaamse context en te analyseren welke beleidsrealisaties reeds werden doorgevoerd, evenals welke doelstellingen in de komende jaren worden nagestreefd.

Een belangrijke beleidsmatige mijlpaal vormde de conceptnota *Perspectief 2020 – Nieuw ondersteuningsbeleid voor personen met een handicap*, die in 2010 werd gepubliceerd door de toenmalige Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Jo Vandeuren. Deze nota betekende een eerste significante beleidsverschuiving die reeds langer werd voorbereid, maar pas op dat moment structureel werd uitgewerkt (Perspectief 2020 | VAPH, z.d.). Het centrale uitgangspunt luidde dat personen met een zware handicap en een grote ondersteuningsnood tegen 2020 toegang zouden moeten hebben tot voldoende en kwalitatieve ondersteuning, met als leidend principe “zo weinig mogelijk uitzonderlijk en afzonderlijk” (Perspectief 2020 | VAPH, z.d.). Hoewel deze doelstellingen een belangrijke impuls gaven aan de evolutie richting meer inclusieve ondersteuning, werden zij niet volledig gerealiseerd, waardoor verdere bijsturing noodzakelijk bleek.

In dit kader werd het *Perspectiefplan 2040* ontwikkeld als opvolgend beleidskader (Perspectiefplan 2040 | VAPH, z.d.). De centrale doelstelling hiervan is het realiseren van een volwaardige participatie van personen met een handicap binnen een open en toegankelijke samenleving. In tegenstelling tot eerdere beleidsplannen wordt dit plan sterker in dialoog met stakeholders ontwikkeld, met expliciete betrokkenheid van ervaringsdeskundigen. Deze participatieve benadering moet ervoor zorgen dat de beleidsdoelstellingen beter aansluiten bij de reële ondersteuningsnoden van personen met een handicap. Volgens de huidige minister van Welzijn, Caroline Gennez, vereist een inclusieve samenleving immers verhoogde inspraak en een brede beleidsbenadering: “Met het Perspectiefplan 2040 werken we samen met mensen met een handicap aan een beleid dat verder gaat dan zorg en ondersteuning alleen en waarin we onder andere ook beleidsdomeinen van onderwijs, mobiliteit, wonen, vrije tijd en werk betrekken om

zoveel mogelijk drempels weg te nemen” (Perspectiefplan 2040 | VAPH, z.d.). De definitieve uitwerking van deze conceptnota wordt tegen eind 2026 verwacht.

Het Vlaamse inclusiebeleid is daarnaast sterk afgestemd op het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap*, dat het recht op volwaardige participatie waarborgt. Dit impliceert onder meer dat ook kinderen met een beperking recht hebben op deelname aan reguliere kinderopvang, net zoals alle andere kinderen (Vens et al., 2023).

Sinds 2014 wordt binnen Vlaanderen via Kind en Gezin actief ingezet op inclusie in de kinderopvangsector. Reeds eerder werd inclusieve opvang financieel ondersteund via verschillende subsidiemaatregelen. Zo werd op 9 juli 2001 bepaald dat erkende of vergunde opvangvoorzieningen die inclusieve opvang aanbieden, in aanmerking komen voor bijkomende financiële ondersteuning vanuit de Vlaamse overheid (Ministerieel Besluit houdende de voorwaarden tot toekenning van een extra financiële ondersteuning voor de inclusieve opvang van kinderen met een specifieke zorgbehoefte, 2001). Naast de reguliere werkingssubsidies ontvingen voorzieningen aldus extra middelen op basis van de bijkomende zorg- en ondersteuningsnoden van het opgevangen kind (Subsidie voor inclusieve opvang, 2021).

Daarnaast werden in België zestien Centra voor Inclusieve Kinderopvang (CIK) opgericht (Mezennestje & Bonura, 2025). Deze centra bieden ondersteuning aan kinderopvanginitiatieven bij het uitwerken en versterken van inclusieve praktijken. Op die manier tracht Vlaanderen tegemoet te komen aan de groeiende vraag naar expertise en kwaliteitsondersteuning binnen de sector (Opgroeien, 2026). De CIK's fungeren als ondersteuningsstructuren die bovenop de algemene pedagogische basiskwaliteit bijkomende expertise aanbieden voor de opvang van kinderen met specifieke ondersteuningsnoden (Vens et al., 2023). Desondanks blijft er in de praktijk een structureel tekort aan beschikbare opvangplaatsen bestaan, in het bijzonder voor kinderen met een beperking (Subsidiebesluit van 22 november 2013, z.d.).

Op Europees niveau werd in juni 2021 bovendien de *Europese Kindergarantie* (Europese Kindergarantie, z.d.) aangenomen door de Raad van de Europese Unie, met als doel sociale uitsluiting van kwetsbare groepen, waaronder kinderen met een handicap, tegen te gaan. Deze strategie bevestigt onder meer het recht van

deze kinderen op toegang tot voorschoolse educatie en kinderopvang (Vens et al., 2023).

1.4.2 Onderzoek naar inclusieve kinderopvang in Vlaanderen

Hoewel er in Vlaanderen duidelijk beleidsmatige stappen zijn gezet richting een meer inclusieve kinderopvang, blijkt uit onderzoek dat de praktische realisatie hiervan nog niet volledig op punt staat. Uit onderzoek naar inclusieve kinderopvang in Vlaanderen blijkt dat zowel kinderopvanglocaties met als zonder ervaring met inclusie overwegend positief staan tegenover inclusieve opvang, mits aan bepaalde randvoorwaarden wordt voldaan (Op de Beeck et al., 2019). Ook onderzoek uitgevoerd in opdracht van Opgroeien bevestigt dat inclusieve kinderopvang door ouders als waardevol wordt ervaren. Ouders benadrukken voornamelijk de ontwikkelingskansen die inclusieve opvang biedt, de mogelijkheid voor hun kind om deel te nemen aan een reguliere opvangcontext en de meerwaarde van een omgeving waarin verschillen tussen kinderen genormaliseerd worden (Opgroeien, 2019). Tegelijkertijd tonen deze onderzoeken aan dat een kwaliteitsvolle realisatie van inclusie afhankelijk is van voldoende ondersteuning, expertise en samenwerking tussen verschillende betrokken actoren.

Een belangrijke voorwaarde voor inclusieve kinderopvang is de aanwezigheid van een sterke basisstructuur die het mogelijk maakt om inclusie duurzaam vorm te geven. Hieronder vallen onder meer een context waarin de veiligheid van kinderen en begeleiders gegarandeerd wordt, de draagkracht van kinderbegeleiders en teams gewaarborgd blijft en kwaliteitsvolle opvang voor alle kinderen mogelijk is. Om hieraan tegemoet te komen, zijn onder andere een goede communicatie en samenwerking met ouders, vorming en bijscholing van medewerkers, interne en externe ondersteuning en een gedeelde intrinsieke motivatie binnen het team noodzakelijk. Zowel kinderopvangvoorzieningen als ouders geven aan dat deze ondersteuning essentieel is om inclusieve opvang kwaliteitsvol te organiseren. Tegelijkertijd blijkt dat de huidige personeelsratio binnen de kinderopvang een belangrijke uitdaging vormt, aangezien voldoende tijd en ruimte voor persoonlijke ontwikkeling noodzakelijk zijn om tegemoet te komen aan de individuele noden van kinderen en gezinnen (Op de Beeck et al., 2019; Opgroeien, 2019). Een verdere hervorming van de personeelsinzet en structurele ondersteuning van

voorzieningen worden dan ook als belangrijke voorwaarden beschouwd om inclusie binnen de Vlaamse kinderopvang verder uit te bouwen.

Naast de noden van kinderopvangvoorzieningen werd ook aandacht besteed aan de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van ouders van kinderen met een beperking. Vlaamse ouders geven voornamelijk aan moeilijkheden te ervaren met het gedrag van hun kind, de omgang met anderen en de ontwikkeling naar de toekomst toe (Hermans et al., 2016). Daarnaast worden ook emotionele aspecten verbonden aan de diagnosestelling en het verwerkingsproces aangehaald. Het verkrijgen van een diagnose vraagt tijd en brengt vaak een herverdeling van energie en verwachtingen met zich mee. Ouders moeten op zoek naar een nieuwe balans tussen gezin, werk en persoonlijke draagkracht. Hierbij geven ouders aan nood te hebben aan duidelijke informatie over het beschikbare hulp- en ondersteuningsaanbod. Daarnaast worden contacten met lotgenoten en mogelijkheden tot ervaringsuitwisseling als waardevol beschouwd, aangezien veel ouders geconfronteerd worden met onzekerheden en een gebrek aan kennis over de beperking van hun kind (Hermans et al., 2016; Opgroeien, 2019).

Hoofdstuk 2: Opzet van het empirisch onderzoek

2.1 Onderzoeksvraag

In deze masterproef willen we een antwoord zoeken op de vraag welke meerwaarde de inclusieve kinderopvang in Villa Clementina heeft voor de betrokken kinderen, ouders en gezinnen. Vanuit dit kinderdagverblijf kwam immers de vraag wat de meerwaarde is van hun werking. Het doel is om te achterhalen welke invloed inclusie heeft op jonge kinderen en hun gezin, dit zowel op korte als op lange termijn. De genomen stappen om tot een antwoord te komen, worden hieronder systematisch besproken.

2.2 Onderzoeksmethode en -benadering

Om de gestelde onderzoeksvraag zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden, is kwalitatief onderzoek aangewezen. Kwalitatief onderzoek richt zich op het leren begrijpen van ervaringen van mensen, de betekenissen hierachter en de perspectieven die hieruit voortvloeien (Hamilton et al., 2018). Binnen kwalitatief onderzoek kunnen groepen, individuen of fenomenen centraal staan, waarbij het niet de bedoeling is om 'de waarheid' te achterhalen (Ravitch & Carl, 2021).

Dit onderzoek wordt aan de hand van de fenomenologische onderzoeksbenadering vormgegeven. De focus ligt op het beschrijven en interpreteren van een fenomeen of gebeurtenis aan de hand van ervaringen van de deelnemers. De 'lived experiences' van de participanten staan centraal waarbij het van belang is om als onderzoeker de eigen ervaringen en assumpties aan de kant te zetten. Hierdoor wordt zoveel als mogelijk voorkomen dat de onderzoeker door zijn eigen subjectieve blik, de interpretatie van de verkregen data overstemt, wat bracketing genoemd wordt. Het bewustzijn van bracketing is van belang voor het verhogen van de validiteit van het onderzoek (Ravitch & Carl, 2021).

In dit onderzoek wordt er gepeild naar de ervaringen van ouders wiens kind in de inclusieve kinderopvang 'Villa Clementina' opgevangen werd. Er wordt nagegaan op welke manier de keuze voor Villa Clementina hun verdere pad heeft beïnvloed. Er wordt nagegaan welke impact deze kinderopvang heeft gehad op de kinderen, de ouders en de gezinnen, vanuit het perspectief van de betrokken ouders.

2.3 Participanten

Voor de steekproefselectie werd gebruik gemaakt van 'purposeful sampling' waarbij een doelgerichte steekproef de basis is. Er werd opzettelijk gekozen voor bepaalde deelnemers, in dit geval ouders wiens kind opgevangen werd in Villa Clementina. Binnen deze doelgroep was er geen afbakening van wie wel of niet mocht deelnemen. Door de kleine sample size is generalisatie van de bevindingen niet mogelijk (Ravitch & Carl, 2021).

Mieke Destrooper (orthopedagoog Villa Clementina) zorgde voor het verspreiden van de oproep voor deelnemers. Ze zorgde ervoor dat er zowel aan de ouders van de kinderen die op dat moment in opvang waren bij Villa Clementina, alsook ouders wiens kind in het verleden van de opvang mocht genieten, op de hoogte gebracht werden over het onderzoek. Hiervoor werd een oproep gelanceerd via een informatieve brief waarin de opzet van het onderzoek, verwachtingen en contactgegevens van de onderzoeker vermeld stonden (bijlage 1). Bij wens om deel te nemen, of in geval van bijkomende vragen, kon er contact opgenomen worden met de onderzoekers. Op deze manier boden 15 ouders zich aan voor deelname aan het onderzoek. Hier vielen door omstandigheden nog 2 ouders van weg, waarbij de uiteindelijke deelnames op 13 werden vastgelegd (Tabel 1).

Onderstaande tabel geeft het aantal participanten weer met extra kenmerken. Zo wordt de gezinssamenstelling weergegeven, waarbij 'traditioneel' verwijst naar de biologische ouders die samenwonend zijn. 'Andere' verwijst naar een specifieke gezinsvorm welke niet kon gecategoriseerd worden onder traditioneel gezin, nieuw samengesteld gezin of pleeg-/adoptiegezin. De afstand in kilometer van de woonst tot Villa Clementina werd bevraagd, evenals de vraag of het gezin intussen verhuisd is. De kolom 'Kinderen' geeft het aantal kinderen binnen het gezin weer.

Tabel 1*Informatie participanten*

Participant	Gezinssamenstelling	Afstand(km)	Verhuisd	Kinderen
Ouder A	Traditioneel	7,0	Nee	2
Ouder B	Traditioneel	13,0	Nee	2
Ouder C	Traditioneel	24,0	Nee	1
Ouder D	Traditioneel	12,0	Ja	3
Ouder E	Traditioneel	3,5	Nee	2
Ouder F	Traditioneel	8,5	Nee	2
Ouder G	Traditioneel	7,3	Ja	2
Ouder H	Traditioneel	7,0	Ja	2
Ouder I	Traditioneel	6,0	Nee	3
Ouder J	Traditioneel	22,0	Nee	2
Ouder K	Andere	4,9	Nee	1
Ouder L	Traditioneel	7,5	Nee	1
Ouder M	Traditioneel	9,0	Nee	2

2.4 Dataverzameling

2.4.1 Semi-gestructureerde interviews

Om de ervaringen van de participanten betreffende inclusie in de kinderopvang na te gaan, werd er gebruik gemaakt van interviews. Deze zorgen voor rijke en authentieke beschrijvingen van ervaringen (Ravitch & Carl, 2021). Het primaire doel van dit onderzoek is immers om zicht te krijgen op de ervaringen van ouders met inclusie binnen een kinderdagopvang. Daarbij wordt er getracht de verscheidenheid in perspectieven te begrijpen. Hiervoor zijn semigestructureerde interviews aangewezen. Deze zorgen voor consistentie binnen het onderzoek met de mogelijkheid om de betekenisgeving van participanten te achterhalen door de ruimte voor bijvragen samen met de mogelijkheid tot verdieping (Ravitch & Carl, 2021).

Bij semigestructureerde interviews wordt er gewerkt met een vooraf opgestelde interviewleidraad wat gecombineerd kan worden met flexibiliteit door onder meer het kunnen stellen van bijvragen. De interviewleidraad fungeert als richtinggevend kader maar niet als strikt script (Ravitch & Carl, 2021). Dit zorgt voor focus en aansluiting bij de onderzoeksvraag maar ook voor een systematisch onderzoek. Gegeneraliseerde uitspraken kunnen doen, is hierbij niet van toepassing gezien de kleine sample size (Billiet & Waage, 2001). De interviewleidraad werd gebruikt als methode om alle ervaringen van participanten over dezelfde vragen te kunnen vastleggen. Hiertussen werden, afhankelijk van de richting die uitgegaan werd, bijvragen gesteld. Door middel van het gebruik van semigestructureerde interviews, was de volgorde van vragen, de verwoording en de bijvragen verschillend per deelnemer. Dit hoort bij de flexibiliteit van semigestructureerde interviews.

Het interview werd gebouwd op het fundament van gelijkwaardigheid. Het is belangrijk om de participant zijn expertise over eigen ervaringen tot uiting te laten komen (Ravitch & Carl, 2021).

Wanneer er met interviews wordt gewerkt, moet in acht worden genomen dat de onderzoeker zelf niet enkel data-verzamelaar is maar ook mede-producent. Hij is zelf het primaire onderzoeksinstrument doordat hij betekenissen interpreteert. Er moet hierbij dan ook rekening gehouden worden met mogelijke biasen (Ravitch & Carl, 2021). Om de validiteit van het onderzoek te waarborgen, werden zeker alle vooropgestelde vragen bevraagd bij alle participanten.

2.4.2 Interviewleidraad

Er werd een interviewleidraad opgesteld om een vaste structuur te kunnen behouden bij alle interviews (bijlage 2). De interviewleidraad werd opgesteld in samenwerking met de externe partner (Mieke Destrooper, Orthopedagoge Villa Clementina) en de medewerkers van het kinderdagverblijf. De onderzoeker schreef een voorlopige interviewleidraad uit op basis van de vraagstelling vanuit Villa Clementina. Om een voldoende aansluitende leidraad te creëren waarbij op alle vragen vanuit de organisatie kon geantwoord worden, werden ervaringsdeskundigen vanuit Villa Clementina betrokken. Het betrekken van deze ervaringsdeskundigen zorgt voor een verbeterde onderzoeksopzet en meer aansluiting bij de vragen en noden van de doelgroep (Warmoth et al., 2025).

Hierna werd de nieuwe versie van de interviewleidraad besproken waarna goedkeuring kwam vanuit Villa Clementina dat deze voldoende aansloot bij de vragen die zij zich stelden.

De interviewleidraad bestaat uit enkele hoofdvragen die onderverdeeld werden in deelvragen. Deze geven samen een breed beeld over de ervaring van ouders met het kinderdagverblijf.

De interviews werden op eenzelfde manier aangevat. De onderzoeker gaf een korte inleiding op het onderzoek, wat er verwacht kon worden en stelde zichzelf voor. Hier werd onder meer de nadruk gelegd op de anonimiteit die verzekerd is en de vraag en uitleg rond audio-opname. Nadat de participant geen vragen meer had omtrent het onderzoek en het interview, en instemde om deel te nemen, werd de geïnformeerde toestemming overlopen en ingevuld (bijlage 3). Wanneer al deze administratie voltooid werd, werd het eerste deel van het interview gestart.

Het interview werd aangevat met een korte vragenlijst over relevante kenmerken van het gezin (bijlage 4). Deze vragen geven meer inzicht in de gezinssamenstelling, die niet rechtstreeks bevraagd wordt in het interview maar wel relevant kan zijn voor de latere analyses. Nadat deze vragenlijst volledig ingevuld werd, startte de audio-opname en het eigenlijke interview.

Tijdens het interview werd gepeild naar een aantal hoofdthema's. Er werd gevraagd op welke manier ze Villa Clementina hebben leren kennen, waar hun keuze voor deze opvang vandaan kwam en of hun eerste indruk strookte met hun verwachtingen. Daarnaast werd bevraagd of de participant ervaring heeft met een ander kinderdagverblijf. Hierna werd een volgend thema bevraagd, namelijk welke invloed de keuze voor Villa Clementina, een inclusief kinderdagverblijf, heeft gehad. Als laatste werd gevraagd om terug te kijken op hun periode bij Villa Clementina en werd bevraagd hoe ze hierop terugkijken, wat anders kon en of ze dit kinderdagverblijf zouden aanraden. Om af te sluiten werd mogelijks wel de moeilijkste vraag gesteld, zo blijkt uit de interviews, namelijk of hun kinderen invloeden van inclusie meekregen.

Er werd steeds ruimte gelaten voor het stellen van vragen, maken van bedenkingen en extra informatie over hun kinderen en hoe zij verder geëvolueerd zijn. Dit zorgt voor een breed beeld van de ervaringen bij Villa Clementina, waarbij de kinderen een grote rol spelen. Hierna werden de participanten bedankt voor

hun medewerking aan het onderzoek, waarna ook de audio-opname werd stopgezet. Na het stopzetten, volgde regelmatig nog een informeel gesprek of werden persoonlijke vragen aan de onderzoeker gesteld vanuit interesse van de participanten. Hier werd steeds tijd voor gemaakt.

2.4.3 Verloop

De interviews dienden om inzicht te krijgen in de betekenissen en ervaringen van ouders die gebruik gemaakt hebben van de kinderdagopvang 'Villa Clementina'. Hiervoor was één interview voldoende. Er werd geen voor- of nameting gedaan.

Nadat de participant de onderzoeker contacteerde om deel te nemen, werd er gezocht naar een mogelijke datum voor afname van het interview. Hierbij werden de participanten kort ingelicht over de opzet van het onderzoek en de geschatte duurtijd. In eerste instantie werd er geprobeerd om meerdere interviews te plannen per dag. Toen bleek dat de deelnemers niet gecentreerd rond Zemst woonden, werd dit niet langer haalbaar geacht. Hierop werd beslist om ieder interview op een aparte dag in te plannen. De interviews vonden plaats in mei en juni 2024 en duurden tussen de 45 minuten en 1,5 uur.

De dataverzameling vond plaats bij de participanten thuis. Indien zij dit liever niet wensten, was er de mogelijkheid om dit op een neutrale plaats te laten doorgaan, hier maakte echter niemand gebruik van.

2.5 Data-analyse

2.5.1 Kwalitatieve benadering

Een kwalitatieve benadering vereist een zorgvuldig proces waarbij onderzoek focust op betekenis en begrip. Er wordt gepeild naar hoe mensen situaties hebben ervaren, welke betekenissen zij hieraan geven en hoe dit hun beïnvloed heeft. Volgens Patton (2015) moet kwalitatief onderzoek complexe fenomenen begrijpbaar maken door middel van 'thick descriptions'. Hiermee wordt getracht uitgebreide, gedetailleerde beschrijvingen van situaties, gedragingen en ervaringen te kunnen bekomen. Met diepgaand begrip (understanding) als doel, is het van belang rekening te houden met de invloed van de onderzoeker die als betekenisgever in de data-analyse aanwezig is (Patton, 2015).

Er werd gekozen om de data-analyse uit te voeren aan de hand van de thematische analyse. Deze methode legt de focus op het identificeren van betekenisvolle uitspraken, het coderen van ervaringen en het zoeken naar patronen en verschillen (Braun & Clarke, 2006). Dit is volgens Ravitch en Carl (2021) de analyse die het best aansluit bij de fenomenologische onderzoeksbenadering waar gefocust wordt op hoe mensen een fenomeen ervaren, welke betekenis hieraan gegeven wordt en hoe dit hen beïnvloed heeft. Ravitch en Carl (2021) benadrukken hierbij het belang van trouw te blijven aan de expertise van participanten. Er mag niet voorbijgegaan worden aan hun expertise. Dit heeft als logisch gevolg dat binnen elk onderzoek, het opstellen van thema's anders kan verlopen.

De data worden op semantisch niveau verwerkt. Hierbij gaat de onderzoeker beschrijvend te werk waardoor een weerspiegeling van de realiteit ontstaat. (Braun & Clarke, 2006).

2.5.2 Transcripties

Ieder interview werd handmatig door de onderzoeker getranscribeerd. De transcripties zijn een zo letterlijk mogelijke weergave van de gesproken data en werden uitgeschreven aan de hand van de audio-opname. Deze werden met andere woorden 'verbatim' uitgeschreven. Halcomb en Davidson (2006) beschrijven dit als volgt: "*Verbatim transcription refers to the word-for-word reproduction of verbal data, where the written words are an exact replication of the audiorecorded words*". Hiermee wordt bedoeld dat elk geschreven woord een letterlijke overname is van de audio-opname. Er blijft steeds een vorm van interpretatie aanwezig, al zorgt deze manier van transcriberen ervoor dat de interpretatie tot een minimum wordt beperkt (Poland, 1995). Verbatim transcriberen is een zeer tijdsintensief proces, met als voordeel hoge datakwaliteit (Hill et al, 2022). Transcriberen moet gezien worden als een fundament waar later interpretaties op worden gebouwd (Lapadat & Lindsay, 1999).

2.5.2.1 Coderen

Binnen de thematische analyse worden 6 fasen beschreven (Braun & Clarke, 2006). Hoewel dit laat uitschijnen dat er een volgorde is in stappen, is thematische analyse geen lineair gegeven maar een iteratief proces. Als onderzoeker wordt er namelijk steeds bewogen tussen de verschillende stappen eerder dan dat er een voorschreven volgorde vastligt (Ravitch & Carl, 2021).

2.5.2.2 *Vertrouwd geraken met de data*

In de eerste fase is het zich familiariseren met de data van belang (Braun & Clarke, 2006). Dit lijkt een logische eerste stap, maar toch mag er niet voorbijgegaan worden aan het belang van deze fase. Hier wordt namelijk de basis gelegd voor de data-analyse (Bird, 2005). Binnen deze fase staat het transcriberen van de interviews centraal (Braun & Clarke, 2006). Na het transcriberen voerde de onderzoeker 2 lezingen uit. De eerste lezing bestond uit het volledig doornemen van alle interviews. Dit maakte dat er een breed beeld ontstond van alle aspecten die aan bod gekomen zijn. De tweede lezing bestond uit het vraag per vraag lezen van alle interviews. Zo werd het antwoord op de eerste vraag binnen alle interviews bekeken, om zo naar de tweede vraag over alle interviews heen te gaan enzovoort. Hierdoor werd een lijst van mogelijke gelijkenissen en verschillen gegenereerd (Ravitch & Carl, 2021).

2.5.2.3 *Initiële codes genereren*

In een tweede fase worden er door de onderzoeker labels toegekend aan de verkregen data. Deze codes zorgen voor structuur in de hoeveelheid aan gegevens (Braun & Clarke, 2006). Er wordt gekeken naar interessante gegevens binnen de interviews, welke systematisch gecodeerd worden over de volledige dataset. Gegevens bijpassend bij een specifieke code, zullen mee gecodeerd worden binnen eenzelfde code (Braun & Clarke, 2006). Coderen is een proces waarbij een betekenis wordt gekoppeld aan data. In onderstaand onderzoek werd gebruik gemaakt van 'the inductive approach' (Ravitch & Carl, 2021). Deze benadering blijft het dichtst bij de verkregen data. Er wordt gebruik gemaakt van de woorden van de participanten om codes te generen in plaats van door de onderzoeker gegenereerde woorden (Ravitch & Carl, 2021). Er werd gestart met alle data van interview één, om hierna interview twee enzoverder te coderen. Na het toekennen van labels aan alle interviews, werd alle data met dezelfde code samengenomen.

2.5.2.4 *Thema's zoeken*

In de derde fase wordt er gezocht naar passend thema's. Codes worden geanalyseerd en er wordt getracht deze onder te brengen in verschillende overkoepelende thema's (Braun & Clarke, 2006). Deze hangen in onderstaand onderzoek samen met de vragen uit de interviewleidraad.

2.5.2.5 *Thema's beoordelen*

In de vierde fase worden de opgestelde thema's geëvalueerd. Er wordt per thema bekeken of alle gecodeerde onderdelen uit de interviews die onder het thema geplaatst werden, correct geplaatst zijn. Belangrijk is om na te gaan of er geen meer passend thema beschikbaar is. Indien bepaalde data niet volledig kunnen weggeschreven worden onder zijn huidige thema, en andere thema's ook niet geschikt werden bevonden, kan er een nieuw thema gecreëerd worden (Braun & Clarke, 2006). Daarnaast was er ook de mogelijkheid dat gecodeerde data niet langer relevant zijn voor het onderzoek ten aanzien van de onderzoeksvraag en het onderzoeksfenomeen. Hierop kan beslist worden om deze data te schrappen (Ravitch & Carl, 2021).

2.5.2.6 *Thema's definiëren*

In de vijfde fase staat het benoemen en definiëren van de thema's centraal. De thema's uit de vierde fase worden hierbij onder de loep genomen om na te gaan of de gebruikte naam voldoende concreet is en tegemoet komt aan het verhaal dat dit thema wil benadrukken. Daarnaast wordt er bekeken welke definities kunnen gekoppeld worden aan ieder thema (Braun & Clarke, 2006)

2.5.2.7 *Rapport opstellen*

In de laatste fase wordt voor een laatste keer alle gecodeerde data en zijn thema's bekeken waaruit het wetenschappelijk rapport volgt. Het is van belang hierbij voldoende data ter beschikking te hebben om de relevantie te kunnen aantonen (Braun & Clarke, 2006).

Hier volgt daarnaast ook de terugkoppeling naar de onderzoeksvraag en bijhorende literatuur. Het wetenschappelijk rapport op basis van de analyse wordt vormgegeven.

2.6 Kwaliteit van het onderzoek

Kwaliteit binnen een kwalitatief onderzoek is een blijvend onderwerp van debat. Er moet voldoende aandacht besteed worden aan de kwaliteit van het onderzoek. (Mortelmans, 2007). Dit wordt bepaald door 2 aspecten, betrouwbaarheid en validiteit (Wester & Peters, 2004). Hierbij sluit ook het ethische stuk aan, wat eveneens van belang is binnen onderzoek.

2.6.1 Ethiek

Dit onderzoek werd ingediend bij de ethische commissie en kreeg op 22/04/2024 goedkeuring onder volgend nummer: G-2024-7683-R3.

2.6.1.1 *Geïnformeerde toestemming*

Voorafgaand aan het interview werd uitleg gegeven over het doel van het onderzoek en werd er toestemming gevraagd tot deelname. De geïnformeerde toestemming werd volledig overlopen met de participant. Zo konden vragen of bedenkingen meteen uitgeklaard worden en wist de participant exact wat zijn rechten waren. Zo werd benadrukt dat het interview anoniem zal worden verwerkt. Daarnaast was het belangrijk om te duiden dat deelname volledig vrijwillig is en de participant zijn deelname mag stopzetten op alle mogelijke momenten. Er werd afgesloten met de vermelding dat er geen foute antwoorden zijn en de onderzoeker voornamelijk geïnteresseerd is in de ervaring van de participant, positief en negatief.

2.6.1.2 *Anonimiteit*

Het anoniem verwerken van gegevens werd in dit onderzoek gegarandeerd. Deelnemende ouders werden geanonimiseerd aan de hand van letters. Dit gaat van ouder A tot en met ouder K. Deze benaming werd gebruikt doorheen het volledige onderzoek. Daarnaast zijn wel een aantal gegevens bekend welke meer context geven aan de participant zijn gezinssamenstelling, maar ook het aantal kinderen en de afstand tot het kinderdagverblijf. Hieruit zou het mogelijk zijn dat werknemers van Villa Clementina een vermoeden kunnen hebben over welk gezin het gaat. Echter werden de participanten hiervan op de hoogte gebracht, en stemden allen toe met de deelname. De onderzoeker botst hierbij op een grens tot waar de privacy gegarandeerd kan blijven (Ravitch & Carl, 2021). Daarnaast werd aan de start van het interview toestemming gevraagd voor audio-opname. Deze werden bewaard op de eigen computer van de onderzoeker, wat zorgde voor garantie van het niet verspreiden van privacygevoelige content. Ook de transcripties van de interviews werden hierbij geplaatst. Eenmaal het onderzoek verder gevorderd was, en de onderzoeker de transcripties en opnames niet meer nodig had, werden deze verwijderd.

2.6.2 Betrouwbaarheid

Hierbij speelt de aan- of afwezigheid van toevallige vertekeningen een cruciale rol (Baarda et al, 2013). Betrouwbaarheid kan binnen 2 grote onderverdelingen bekeken worden; interne en externe betrouwbaarheid. Van Zwieten en Willems (2004) benoemen interne betrouwbaarheid als dat waar een mogelijke vertekening van de onderzoeksresultaten kan plaatsvinden door de invloed van de individuele onderzoeker. Baarda et al. (2013) zien externe betrouwbaarheid als de mogelijkheid tot het repliceren van het onderzoek. Daar volgens Maso en Smaling (1998) feitelijke herhaling van onderzoek niet mogelijk is binnen kwalitatief onderzoek door veranderende condities, spreken zij liever over virtuele herhaalbaarheid. Ook Ravitch en Carl (2021) beweren dat in kwalitatief onderzoek, herhaling onmogelijk is doordat participanten en context steeds onderhevig zijn aan verandering. Om binnen huidig onderzoek een zo hoog mogelijke betrouwbaarheid te bekomen, werden verschillende maatregelen genomen. Als eerste werd de interviewleidraad opgesteld met behulp van 'vetting instruments' en 'rehearsing instruments' (Ravitch & Carl, 2021). Vetting instruments betekent dat het instrument, hier de interviewleidraad, werd gedeeld met deskundigen om feedback te verkrijgen en zo een betere versie te kunnen garanderen. In dit onderzoek werd deze gedeeld met Prof. dr. Bea Maes, promotor van het onderzoek, en Mieke Destrooper, externe partner van het onderzoek. Op haar beurt deelde ze de leidraad eveneens met kinderbegeleiders van de desbetreffende kinderopvang en gaven ook zij feedback terug. De ethische commissie beoordeelde eveneens de interviewleidraad en gaf goedkeuring. Dit iteratieve proces werd blijvend doorlopen tot iedereen een consensus had over de leidraad. Hier spreekt Emerson et al. (1995) over als de "onlosmakelijke verbondenheid tussen methoden en bevindingen" (Emerson et al., 1995). Rehearsing instruments heeft betrekking op het inoefenen en eigen maken van het interview (Ravitch & Carl, 2021). De onderzoeker oefende het interview in met een medestudent. Deze stelde kritische vragen over de interviewvragen. Dit zorgde niet alleen voor een duidelijker interview maar hielp ook om de flow van het interview eigen te maken. Hierna werd het ook mogelijk een schatting van duurtijd te kunnen meegeven aan de participanten.

Daarnaast werden de interviews opgenomen met een audiorecorder om deze verbatim te kunnen transcriberen. Dit zorgt voor het zoveel als mogelijk uitsluiten

van vertekeningen van de onderzoeker. De interferentie van de onderzoeker wordt hierdoor verkleind (Silverman, 2001).

2.6.3 Validiteit

Validiteit duidt op de aan- of afwezigheid van systematische vertekeningen (Maso & Smaling, 1998). Gelijkaardig aan betrouwbaarheid, kan ook validiteit onderverdeeld worden in interne en externe validiteit (Mortelmans, 2007). Interne validiteit duidt op het principe of er onderzocht werd wat men beoogde te onderzoeken, ook wel 'credibility' genoemd. De onderzoeker moet hierbij rekening houden met de complexiteit van het onderzoek en patronen die niet gemakkelijk te verklaren zijn. Externe validiteit behandelt de vraag of de onderzoeksresultaten generaliseerbaar zijn binnen een andere situatie (van Zwieten & Willems, 2004). Dit wordt door Ravitch en Carl (2021) beschreven als 'transferability'. Hier is het belangrijk om niet voorbij te gaan aan het feit dat kwalitatief onderzoek niet als doel heeft algemene uitspraken te kunnen genereren maar wel beschrijvende en contextrelevante uitspraken te kunnen bieden waarbij de onderzoeker trouw blijft aan de ervaringen van participanten (Ravitch & Carl, 2021). Toch kan kwalitatief onderzoek gegeneraliseerd worden naar andere contexten. Dit mits het gebruik van 'thick descriptions' waarmee bedoeld wordt alle bevindingen binnen hun context gedetailleerd te beschrijven wat maakt dat lezers zich bewust zijn van de specifieke context waarbinnen dit onderzoek plaats heeft gevonden. Dit stelt het publiek in staat om bevindingen over te dragen naar een andere context, rekening houdend met de verschillen in contextfactoren. Daarnaast dient er rekening gehouden te worden met de 'confirmability'. Dit is volgens Ravitch en Carl (2021) het bewustzijn dat kwalitatief onderzoek steeds een interpretatie van een onderzoeker bevat. Volledig objectief te werk gaan binnen kwalitatief onderzoek is niet mogelijk. Wel is het streefdoel om zo dicht als mogelijk bij de confirmability te komen. Het is belangrijk binnen kwalitatief onderzoek om de subjectiviteit die hiermee gepaard gaat, te erkennen en uit te klaren op wat deze een invloed heeft. Het is van belang dat de onderzoeker uitgedaagd wordt door anderen en door zichzelf (Ravitch & Carl, 2021).

Aan de hand van een aantal maatregelen werd gepoogd de interne validiteit van het onderzoek te verhogen. Ten eerste werden resultaten ondersteund door citaten. Deze zijn afkomstig uit de ruwe data van de transcripties en zijn volgens

van Zwieten en Willems (2004) te vergelijken met de functie van een tabel binnen kwantitatief onderzoek. Ze tonen aan dat de gegevens aanwezig zijn.

Hoofdstuk 3: Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van de thematische analyse uiteengezet worden. Deze worden per deelvraag besproken op basis van het overkoepelende thema. Deze resultaten zijn gebaseerd op de interviews van 13 ouders van zowel kinderen met als zonder beperking wiens kind(eren) naar Villa Clementina zijn geweest. Sommige ouders hadden de mogelijkheid om Villa Clementina te vergelijken met een reguliere kinderdagopvang, anderen hadden enkel ervaring met Villa Clementina (tabel 2).

Tabel 2

Kenmerken van kinderen en opvangervaring

Participant	Aantal kinderen	Kinderen met zorgnoden	Kinderen in Villa Clementina	Ervaring met andere crèches?
Ouder A	2	1	1	Ja
Ouder B	2	1	1	Ja
Ouder C	1	1	1	Nee
Ouder D	3	1	1	Ja
Ouder E	2	0	2	Nee
Ouder F	2	1	1	Ja
Ouder G	2	1	1	Ja
Ouder H	2	1	1	Ja
Ouder I	2	1	2	Ja
Ouder J	2	1	1	Ja
Ouder K	1	0	1	Nee
Ouder L	1	0	1	Nee
Ouder M	2	0	1	Ja

3.1 Eerste contact met inclusie

3.1.1 Ouders van kinderen met extra zorgnood

De meeste ouders waren zich er zich aanvankelijk niet van bewust dat er kinderdagverblijven bestaan waar een inclusief gedachtegoed centraal staat. Voor gezinnen van kinderen met een beperking vormde de diagnose van hun kind vaak de eerste aanleiding om in contact te komen met inclusie. Na de diagnose gingen ouders, samen met hulpverleners, op zoek naar gepaste opvang- en ondersteuningsmogelijkheden voor hun kind.

"We wisten niet dat dat bestond. Zolang je geen gehandicapt kind hebt, is dat een te ver van je bed show. Dan plots zeg je oei, ja, wat nu?" (B)

Uit verdere bevraging bleek dat de meeste ouders werden doorverwezen door professionals. Kinderartsen, voornamelijk verbonden aan het Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen Leuven, en kinesisten informeerden ouders over inclusieve opvangmogelijkheden. Op die manier kwamen verschillende gezinnen (B, D, F, H, I, J) via externe hulpverlening terecht bij onder andere Villa Clementina.

"Dokter xx belde mij vanuit het COS voor een nulpuntmeting te doen zodat ze zo verder kon worden opgevolgd en toen zei ze ook dat ze dacht dat Villa Clementina wel een goede plaats zou zijn voor haar. 'Ga eens kijken' was haar advies". (F)

Een aantal ouders kwamen eerder informeel in contact met het inclusieve aanbod binnen kinderopvang. Nadat zij na de diagnose geen gepaste zorg vonden, kregen zij via vrienden of kennissen de suggestie om Villa Clementina te bekijken (A, C, G).

"Een vriendin van mij, die werkte toen voor Handicap International, en die had een uiteenzetting gezien van Villa Clementina en die vond dat heel interessant. En die zei van, waarom zou dat niet iets zijn voor jullie? En dus dan dacht ik meteen van, ja, dat is waarschijnlijk echt wel wat hij nodig heeft" (G)

Eén gezin kwam via de eigen professionele context in aanraking met inclusie, maar kende het aanbod voor jonge kinderen nog niet. Via een betrokken hulpverlener werden zij uiteindelijk doorverwezen naar Villa Clementina (J).

"Mijn man en ik geven les, dus wij wisten wel wat inclusie was. Ik heb gemiddeld 12 leerlingen in mijn klas, waarvan er al 8 uit het buitengewoon onderwijs komen. Inclusie is dus een bekend fenomeen" (J)

3.1.2 Ouders van kinderen zonder extra zorgnood

Bij ouders van kinderen zonder extra zorgnoden valt op dat zij bewust kozen voor een inclusief kinderdagverblijf. Deze ouders waren reeds eerder in contact gekomen met inclusie of met personen met een beperking, waardoor zij doelbewust kozen om hun kinderen binnen een inclusieve context te laten opgroeien.

"Ik wou eigenlijk heel graag dat mijn kinderen daar terechtkwamen omdat ik de inclusiewaarden die zij uitdragen net heel belangrijk vind. Het niet, ze zitten apart, maar ze zitten allemaal samen in een groep vond ik een grote meerwaarde voor mijn eigen kinderen." (E)

De kennis over inclusie en de mogelijkheid van inclusieve kinderopvang kwam bij deze ouders vaak voort uit hun opleiding of professionele ervaring (E, K, L), of uit persoonlijke ervaringen waarbij kinderen met een beperking een belangrijke rol speelden (M). Hierdoor werd de meerwaarde van inclusie voor hen duidelijk zichtbaar.

"Doordat zijn neefje dan gehandicapt geboren werd, kom je veel meer te weten over de mogelijkheden die er bestaan. Mocht hij niet gehandicapt geweest zijn, wist ik waarschijnlijk niet eens wat inclusie betekende." (M)

3.2 Overeenstemming van verwachtingen met de praktijk

Binnen dit onderdeel kan een overkoepelend antwoord geformuleerd worden. Ouders beschouwen Villa Clementina als dé vertaalslag van de visie van inclusie in de praktijk. Hoewel op verschillende plaatsen en binnen verschillende initiatieven wordt getracht inclusief te werken, blijft Villa Clementina voor alle participanten het toonbeeld van inclusie. Volgens ouders voldoet het kinderdagverblijf volledig aan hun verwachtingen.

"Toen ik daar was voor het eerst, dacht ik ook echt van, allee, waarom, heel de maatschappij zou zo moeten functioneren." (G)

"Het is dat wat je verwacht van inclusie. Mocht de rest, zoals scholen, nu ook nog volgen hè. Want dat is hoe de wereld eruitziet, maar 95% van de bevolking weet het niet." (L)

Participanten geven aan dat inclusie binnen Villa Clementina zichtbaar wordt in het actief betrekken van alle kinderen bij gezamenlijke activiteiten. Ouders ervaren dat er bewust wordt ingezet op participatie, zonder onderscheid te maken tussen kinderen met of zonder beperking. Tegelijkertijd wordt de ondersteuning afgestemd op de individuele noden van elk kind.

"Ze proberen de kinderen echt allemaal samen in alles te betrekken. En het is niet omdat je geen beperking hebt, dat je geen hulp krijgt, en omdat je een beperking hebt, dat je alle hulp krijgt. Dat niet. [...] Je ziet ook, die zitten samen aan tafel. Is het tijd voor fruit, of fruitpap, oké, dan zitten ze in hun staplank, of in hun rolstoel gewoon mee aan tafel." (E)

Daarnaast benoemen verschillende ouders een bezorgdheid die zij vaker horen binnen hun omgeving, namelijk dat kinderen zonder beperking of met een lichte zorgnood mogelijk minder aandacht zouden krijgen binnen een inclusieve setting. Participanten spreken dit echter tegen en benadrukken dat alle kinderen voldoende aandacht, begeleiding en stimulatie krijgen.

"Ja, dus dan vind ik zeker dat zij echt wel keiveel effort doen om gewoon kindjes met zware beperkingen en kindjes zonder beperkingen samen te brengen en gewoon het beste uit allebei te halen." (I)

Voor verschillende ouders werden de verwachtingen rond inclusieve opvang zelfs overtroffen. Hoewel zij vooraf vooral vertrouwd waren met maatschappelijke discussies rond inclusie in scholen, die vaak negatief of problematisch worden voorgesteld, ervaren zij dat inclusie binnen Villa Clementina wel degelijk succesvol gerealiseerd wordt.

"Villa Clementina, ik denk dat dat alles is en meer." (F)

"Ik denk zelfs dat we meer gekregen hebben dan verwacht." (A)

3.3 Op welke manier komt inclusie tot uiting in het kinderdagverblijf?

3.3.1 Ouders met ervaring in een andere crèche

Veel ouders hadden reeds ervaring met een ander kinderdagverblijf. Sommige doordat de oudere zus of broer naar een regulier kinderdagverblijf of onthaalouder ging (G, H, J, M). Andere hadden de ervaring eveneens doordat hun kind met extra zorgnoden eerst naar een reguliere opvang ging om daarna over te schakelen naar Villa Clementina (A, I) dan wel een combinatie maakten tussen Villa Clementina en een regulier kinderdagverblijf (B, D, F).

In de vergelijking tussen een regulier en een inclusief kinderdagverblijf worden duidelijke verschillen gerapporteerd. Zo geven ouders aan dat het kennismakingsgesprek bij Villa Clementina iets unieks is wat bij anderen niet bestond. Ouders kwamen op kennismakingsgesprek voor alle praktische zaken zoals welke dagen en uren, welke voeding, mogelijke allergieën, maar het bespreken van de noden van het kind werd in de reguliere crèches niet automatisch opgenomen in hun onthaalbeleid. Daarom werd het kennismakingsgesprek in de inclusieve kinderopvang door vrijwel alle ouders als positief ervaren. Dit gold zowel voor ouders van kinderen met als zonder zorgnoden. Ouders voelden zich gehoord en gerustgesteld doordat er voldoende aandacht was voor de specifieke noden en aanpak van hun kind.

"Er wordt geluisterd naar u. Je hebt niet het gevoel dat je aan het overdrijven bent en de problematiek wordt echt wel degelijk besproken."
(A)

Ouders van kinderen met een zorgnood geven aan dat zij meteen vertrouwen hadden in de aanwezige expertise. De manier waarop details werden besproken, gaf hen het gevoel dat er bewust en zorgvuldig werd afgestemd om een goede begeleiding te kunnen bieden. Dit werd in contrast geplaatst met reguliere settings, waar vaker gewerkt wordt met standaardvragenlijsten en minder ruimte is voor wenmomenten en persoonlijke aandacht. Binnen Villa Clementina konden ouders de werking vooraf ervaren en observeren hoe hun kind reageerde op de omgeving. Dit droeg bij aan een gevoel van veiligheid bij de start.

"Je merkte wel dat die gewoon al die expertise hadden opgebouwd. Dus dat vertrouwen was er wel direct. Dat vertrouwen vind ik superbelangrijk." (C)

"De wenmomentjes waren voor mij goud waard. Ik zag hoe ze reageerde op de setting, wat er allemaal mogelijk is. Als ze dan effectief startte, voelde het als thuiskomen." (G)

Vervolgens geven ouders aan dat vele kinderdagverblijven zichzelf als inclusief positioneren, maar dat hier vaak duidelijke grenzen aan verbonden zijn. Hoewel voorzieningen wel aangeven dat alle kinderen welkom zijn, reiken in de praktijk de specialisaties vaak niet ver genoeg om kinderen met zware zorgnoden te kunnen ondersteunen. Handelingsverlegenheid en medische kennis werden daarbij benoemd.

"Sommigen durven haar niet te pakken, dat ik zeg van het is gewoon een kindje hoor, ze is gewoon wat zwakker, je moet ze wel meer ondersteunen." (F)

Binnen Villa Clementina werd duidelijk dat er wel ruime expertise aanwezig was. Ouders beschrijven hoe er vanaf het eerste moment rust en vertrouwen was, ook in situaties met complexe medische zorgen.

"Ik weet nog, de eerste dag was een oefendag, deed hij daar dan juist ook een grote aanval. Het was perfect eigenlijk van 'kijk, hij wordt blauw, hij ademt niet' maar dat was oké. Snap je? Hij was welkom. Je had het gevoel dat hij welkom was." (B)

Het gevoel van welkom te zijn, ook in situaties met veel zorgen en onzekerheid, stond in contrast met de machteloosheid die vele ouders eerder voelden in de zoektocht naar gepaste zorg.

"Zowel infrastructuur als die persoonlijke visie, de ingesteldheid. Dat is echt wel een heel groot verschil met andere inclusieve crèches. Hier waren we welkom." (C)

Daarnaast vermelden participanten uit beide groepen het gebruik van SMOG (Spreken Met Ondersteuning van Gebaren). Dit is voornamelijk bedoeld voor kinderen bij wie communicatie moeilijker tot stand komt, al biedt deze methode ook mogelijkheden voor kinderen zonder beperkingen om zich op vroege leeftijd reeds te kunnen uiten. Het zorgt voor minder frustraties bij kinderen waar de taal nog in ontwikkeling is door de mogelijkheid om zich op een andere manier duidelijk te kunnen maken.

"Ik vond bijvoorbeeld SMOG, het gebruik van de gebaren, worden voor alle kinderen gedaan en niet enkele kindjes met een beperking. Alle kindjes hebben daar baat bij." (E)

"Ze zien ook meer dan in een andere crèche die SMOG-gebaren. In de crèche hier hangt dat ook wel omhoog, ze hebben daar ooit een cursus voor gevolgd, maar ik heb ze dat nog nooit zien gebruiken. Ik heb nu zelf bij Villa Clementina een cursus gevolgd om dat wat te leren om dat te proberen. Maar daar wordt dat ook wel meer gebruikt. En sommige kindjes ook zonder extra zorgen doen dan ook die gebaren. (F)

3.3.2 Ouders zonder ervaring in een andere crèche

Enkele ouders hadden geen ervaring met een andere kinderopvang dan Villa Clementina (C, E, K, L). Zij zagen inclusie voornamelijk terugkomen in de aangepaste infrastructuur. Belangrijk hier is dat ze niet bedoelen dat dit duidelijk voor kinderen met een beperking is, maar dat het toegankelijk is voor iedereen. Ruime groepen en speelhoeken aan de zijkanten zorgen ervoor dat kinderen vrij kunnen bewegen en spelen. Daarnaast wordt ook de aanwezigheid van vrijwilligers waaronder personen met een beperking, als kenmerk van inclusie ervaren.

"Ik weet het niet exact meer maar ik dacht dat een van de vrijwilligers zelf ook een beperking heeft. Dat vind ik dan mooi dat dat ook kan." (L)

Als laatste komen therapeuten en medisch geschoolden aan bod, die ook als typerend ervaren worden voor een inclusieve setting.

"Je hebt er ook de kine, logo en de dokter die daar aanwezig is, dat heb je natuurlijk ook niet in een gewone crèche" (K)

3.4 Voordelen van inclusie op jonge leeftijd

3.4.1 Voordelen voor kinderen

3.4.1.1 Voor kinderen met extra zorgnoden

Volgens ouders zijn er verschillende voordelen verbonden aan het opgroeien in een inclusieve omgeving op jonge leeftijd. Alle participanten geven aan dat inclusie een positieve impact heeft gehad op hun kind.

Om te beginnen wordt aangegeven dat de leefwereld van de kinderen wordt verruimd. Ouders van kinderen met extra zorgnoden geven aan dat het leven van hun kind zich voornamelijk afspeelt in de thuiscontext of in het ziekenhuis waardoor mogelijkheden tot sociale interactie en diverse ervaringen beperkt blijven. Villa Clementina bood volgens hen een omgeving waarin deze beperkingen werden opgevangen doordat kinderen in contact kwamen met verschillende situaties en met andere kinderen. Ouders geven aan dat hun kind geleerd heeft door observatie. Het zien van anderen stimuleert hen om dit zelf ook te proberen. De rijke omgeving wordt als sterk ontwikkelingsbevorderend ervaren.

"Maar het is zeker, Villa Clementina was echt wel voor hem de ideale omgeving om heel veel op te pikken" (I)

"Hij kon bijvoorbeeld niet goed slikken en niet goed bijten en niet goed eten in het algemeen. Maar als je eten krijgt bij een groep kinderen die dat wel beter doen als jij of die dat wel proberen of experimenteren, dan ben ik er van overtuigd dat hij daar iets van geleerd heeft. Dat stelen met je ogen, ik denk dat dat voor hem een inspiratie was om zelf ook te proberen, om het ook te willen kunnen." (J)

Daarnaast worden de therapiemogelijkheden binnen het kinderdagverblijf als een meerwaarde voor het kind benoemd. Doordat therapeuten ter plaatse aanwezig zijn, kunnen therapieën flexibeler worden afgestemd op de noden en het welzijn van het kind. Wanneer het zich dan niet goed voelt, kan de therapie eenvoudig worden verplaatst naar een ander moment. Dit zorgt voor continuïteit zonder extra verplaatsingen wat bijdraagt aan de rust van het kind.

"Als het zijn beurt was voor kine maar hij voelde zich dan net niet lekker, nam xx een ander kindje mee. Hij kreeg dan later op de dag nog zijn kine."

Dat kan gewoon niet wanneer je op afspraak naar de kine moet. Het is dan of niet.” (J)

De aanwezigheid van vaste therapeuten zorgt ervoor dat begeleiders gericht kunnen worden aangestuurd in de dagdagelijkse ondersteuning van de kinderen. Ontwikkelingsstimulatie wordt geïntegreerd in het dagelijks handelen wat zorgt voor een positief effect op de vooruitgang en de motorische ontwikkeling van het kind.

“Bij de onthaalmoeder werd dat niet gedaan omdat ze altijd voor gewone kindjes zorgt. We konden wel zeggen ‘als je ze verpampert, moet je ze bij haar armpjes pakken en zodat ze die buikspiertjes wat gebruikt’, maar je weet dat dat niet gaat gebeuren.” (A)

“Ik weet op een bepaald moment dat, hij moest leren zitten. Ik weet nog dat xx dan als ze zijn pamber deed, die dan zo op een manier recht nam, zoals xx dat zei dat ze dat moesten doen, om te oefenen. Ja, zo'n dingen, dat zijn kleine dingen, maar dan oefent hij dat wel een paar keer per dag. Terwijl dat nooit zou gebeuren als hij ergens naar een gewone crèche ging.” (I)

Ouders geven daarnaast aan dat de ontwikkeling van hun kind op verschillende domeinen wordt gestimuleerd door de inclusieve setting. Zo wordt sociale interactie als belangrijk ontwikkelingsvoordeel benoemd. Door het contact met leeftijdsgenootjes ontstaat er positieve interactie wat volgens ouders leidt tot vooruitgang in communicatie en initiatiefname.

“In het begin was zij, om het zo maar te noemen een kasplantje. Ze interageerde amper en ze had heel weinig gezichtsexpressie. Maar die deden dat heel goed en stelselmatig en zo zagen we steeds meer hoe ze in interactie ging. Dat hebben we echt wel zien vooruitgaan, dat ze wat openbloeide van persoonlijkheid. Dat begon er door te komen.” (D)

Naast sociale interactie worden ook de motorische vaardigheden positief beïnvloed. Al is het moeilijk om hier precies aan te geven wat de oorzaak van de vooruitgang is. Er wordt door meerdere participanten vermoed dat de combinatie van het zien doen door leeftijdsgenoten en de intensieve therapie deze vooruitgang

heeft beïnvloed. Het observeren van andere kinderen die motorische handelingen uitvoeren, werkt volgens hen stimulerend en motiverend.

"Hij zag anderen rollen, kruipen, wandelen, wat maakte dat hij zag hoe die kinderen dat deden. Hij wou dat ook kunnen en het fenomeen 'zien doen, doet doen', heeft hier volgens mij echt wel bij geholpen." (J)

Daarnaast wordt het probleemoplossend vermogen vernoemd als ontwikkelingsvoordeel. Participanten geven aan dat hun kinderen vaker op zoek gaan naar alternatieve manieren om te spelen. Ze leren zich aan te passen aan verschillende noden binnen interacties en zoeken actief naar mogelijkheden om contact en spel mogelijk te maken.

"Ik denk in twee richtingen. Dat er aan hem extra aandacht werd besteed en dat mensen zich aanpasten om met hem te spelen omdat hij minder kon praten. Maar ook dat hij zich aanpaste aan kindjes die meer mobiele beperkingen hadden om toch samen te kunnen spelen." (I)

Tot slot wordt SMOG vermeld als een methodiek die, zoals hierboven reeds toegelicht, bijdraagt aan de taalontwikkeling. Aangezien alle begeleiders SMOG beheersen, kunnen kinderen zich reeds uitdrukken wanneer hun verbale communicatiemogelijkheden nog ontoereikend zijn.

Participanten zijn het er over het algemeen over eens dat een inclusieve setting een positieve invloed heeft gehad op de ontwikkeling van hun kind.

"Ik denk dat hij op elk gebied stappen heeft kunnen zetten, die hij thuis, of in een andere crèche, niet zou kunnen gedaan hebben." (C)

3.4.1.2 Voor kinderen zonder extra zorgnoden

Alle participanten geven aan dat hun kind zeer sociaal vaardig is naar anderen toe. Ze zoeken vlot contact met anderen, ongeacht leeftijd, uiterlijk, gedrag. De kinderen worden omschreven als open en onbevooroordeeld in hun interacties.

"Ik was onlangs op het oudercontact van haar en de juf vertelde mij dat ze open stond voor alle kindjes. Ze maakt geen onderscheid en zegt niet bijvoorbeeld van 'jij bent mijn vriendje niet' terwijl dat de leeftijd er nu echt voor is. Ik ben er zeker van dat ze zo sociaal is en open staat voor anderen doordat ze in Villa Clementina is geweest. Dat weet ik zeker" (K)

Kinderen zonder beperking die van jongs af aan opgegroeid zijn in een inclusieve context, ervaren diversiteit als vanzelfsprekend. Voor hen is 'anders zijn' een normaal onderdeel van de leefwereld. Participanten geven aan dat hun kinderen niet anders reageren op verschillen of beperkingen van mensen, maar deze als iets alledaags en vanzelfsprekend beschouwen.

"Gaan die daar iets van opgepikt hebben, ik denk dat echt wel. Opgroeien met een diverse maatschappij als normaal zien. Ze reageren anders of zelfs gewoon niet, ze vinden dingen minder raar dan andere kinderen wanneer er bijvoorbeeld iemand in een rolstoel voorbij komt of iemand die wat raar doet." (F)

Als laatste geven participanten aan dat hun kinderen als zelfstandig worden beschreven. Doordat er in de opvang aandacht is voor de ontwikkeling van alle kinderen, lijken ook kinderen zonder beperking meer gestimuleerd te worden. Ouders merken op dat reguliere kinderdagverblijven volgens ervaringen uit hun netwerk, hier minder sterk op inzetten.

"Leeftijdsgenootjes van haar zijn veel minder zelfstandig en exploratief. Die van ons gaat ontdekken, trekt haar plan en kan wel al wat dingen zoals haar jas aandoen. Binnen de vriendengroep zeggen ze dat ook van 'amai, dat is wel een zelfstandige'." (M)

3.4.2 Voordelen voor ouders

3.4.2.1 Voor ouders van kinderen met extra zorgnoden

Om te beginnen geven participanten aan dat ze zich voor het eerst niet alleen voelden in hun situatie. Wanneer na de geboorte wordt vastgesteld dat het kind een beperking heeft, komt dit vaak als een moeilijke en ingrijpende boodschap aan. Ouders worden geconfronteerd met een complexe, onbekende wereld waar niemand hen in begrijpt. Doordat inclusie in de samenleving beperkt zichtbaar is, ontstaat het gevoel van er alleen voor te staan. De start bij Villa Clementina betekende voor ouders een eerste ervaring van erkenning en verbondenheid en de mogelijkheid om een zorgnetwerk op te bouwen.

"Weet je, als je pas die diagnose krijgt, denk je, ik ben de enige op de wereld met een kind met een beperking. Allee, ook omdat je het niet zoveel ziet in je naaste omgeving, terwijl in Villa Clementina kom je dan echt wel kei veel

gelijkgestelden tegen. Dat heeft ons echt geholpen in het verwerken van alles.” (I)

Hierop aansluitend vertellen participanten dat het hebben van contact met lotgenoten een mogelijkheid bood voor ondersteuning. Ouders weten vaak niet waar te beginnen en hoe de systemen in elkaar zitten. Het uitwisselen van praktische informatie, werd als zeer waardevol ervaren.

“Je hebt precies een nieuwe buggy voor de kleine, waar heb je die gehaald? Die praktische dingen. Dat dat je wel op weg helpt. En als je dat niet hebt, dat het moeilijk is om te beginnen zoeken waar je het wel kunt vinden. Je bent alleen.” (J)

Daarnaast speelde de kinderopvang zelf een ondersteunende rol in het traject. Doorheen de jaren ontwikkelde de organisatie expertise in administratieve en praktische ondersteuning. Participanten beschrijven hoe ze geconfronteerd worden met administratie rond zorgbudgetten, terugbetalingen, ... wat als overweldigend wordt ervaren. Villa Clementina bood hierin mee richting en ondersteuning.

“Ze denken mee, want je hebt dan verschillende systemen van terugbetaling. Dat is allemaal ingewikkeld, dat die voor jou dat ook wat regelen. Je moet voorschrift regelen bij die. Ze bekijken mee wat je nodig hebt.” (F)

Ook emotionele ondersteuning wordt expliciet benoemd. De eerste periode na de diagnose wordt door ouders als zwaar ervaren. Ouders geven aan dat medewerkers van het kinderdagverblijf open stonden voor gesprekken en steun, wat hun draagkracht versterkt en hen helpt in de ontwikkeling als ouder van een kind met een beperking.

“Wanneer het niet ging, stonden die open voor een gesprek. Die zagen wanneer ik overliep en dan namen ze even de tijd om een babbeltje te doen. Dus ze hebben mij ook zien evolueren van een compleet gecrashte mama naar iemand die er terug stond en die de volgende fase aankon, dankzij hun hulp.” (D)

Daarnaast wordt ook de inhoudelijke expertise van de begeleiders als ondersteunend ervaren. Het was niet nodig dat ouders telkens opnieuw uitleg moeten geven over de specifieke noden van hun kind. Sondevoeding en epilepsie

waren een zeer gekend fenomeen. Dit is iets kleins, maar wordt als ontlastend ervaren en geeft vertrouwen in de kundigheid van de begeleiders.

"Net toen deed hij een zware epileptische aanval. Ik moest niet alles uitleggen, ze deden meteen wat nodig was en bleven allemaal rustig. Je zag dat dit 'gewoon' was voor hun. Zo blij dat ik niet heel die uitleg meer moest doen" (A)

De mogelijkheid tot therapie tijdens de opvang wordt gezien als een belangrijke meerwaarde. Dit zorgt ervoor dat ouders ontlast werden van de opvolging hiervan. Hoewel sommige kinderen daarnaast nog extern therapie volgden, vond het grootste deel wel plaats in Villa Clementina wat zorgde voor ademruimte bij ouders. Er viel een druk van ouders af, het gaf hen meer tijd voor andere taken, maar ook voor elkaar.

"Dus die therapie is ook wel echt een groot stuk omdat dat stuk voor ons echt veel gedaan heeft. Dat zij dat voor ons konden doen, had ook een heel grote invloed op ons, onderling, ook voor onze relatie." (C)

Eén participant gaf aan dat deze ervaring ook aanzette tot zelfreflectie. Door in contact te komen met een inclusief kinderdagverblijf, merkte ze dat bepaalde vooroordelen die ze vooraf had hierdoor werden bijgesteld. Dit werd ervaren als een verruiming van haar blik.

"Maar in een reguliere kribbe kun je dat ook hebben. Maar dan begint dat zo, die vooroordelen omdat je er eigenlijk niets van af weet. Dus dat heeft mij wel een beetje een spiegel voorgehouden." (D)

Als laatste werd door één ouderpaar relativiseringsvermogen aangehaald (H). Door het in contact komen met inclusie en andere gezinnen, kregen zij meer inzicht in de diversiteit aan zorgsituaties. Dit leidde tot een verschuiving in perspectief en een grotere waardering voor hun eigen situatie.

"Over het algemeen, besef ik eigenlijk dat wij als mensen veel te veel klagen. Terwijl er eigenlijk heel veel mensen met zorgnoden zijn. We komen niet in confrontatie met die mensen elke dag. [...] Meer relativiseringsvermogen. Soms ging ik haar gaan halen en dan zag ik ouders naar buiten komen met een zwaar gehandicapt kindje en die ouders zijn echt positief. En denk ik in mijn eigen, dat leert je wel terug dankbaar zijn

voor hetgeen wat je hebt. Er zijn echt mensen die zitten in bepaalde situaties waarvan je zegt dat kan mij ook overkomen.” (H)

Eén ouder gaf aan niet goed te weten welke invloed inclusie op hen als ouders heeft gehad. (B)

3.4.2.2 Voor ouders van kinderen zonder extra zorgnoden

Relativeringsvermogen is door alle ouders aangehaald als een belangrijk effect. Het herhaaldelijk in contact komen met kinderen met een beperking en hun gezinnen, leidde ertoe dat ouders meer stilstonden bij de dingen waarvoor ze dankbaar mogen zijn. Dit draagt bij aan een positievere levenshouding.

“Ik merkte vooral omdat mijn eerste naar een gewone crèche ging, ik sinds Villa Clementina, alles veel beter kan relativeren. Als je daar ouders ziet met een zwaar beperkt kindje, en zij zijn positief, dan kan je niet anders dan hun voorbeeld volgen.” (M)

Daarnaast was het voor twee ouders de eerste keer dat ze in contact kwamen met kinderen met een beperking. Dit werd ervaren als een verruiming van hun leefwereld. De onzekerheid over hoe te reageren op een kind met een beperking, werd als gevolg van de ervaring binnen Villa Clementina weggenomen.

“Ik koos niet persé bewust voor een inclusieve crèche maar ik stond ervoor open. Achteraf pas besef je welke impact het heeft gehad, vooral in de kleine dingen. Ik had vroeger nooit iets gezegd tegen een gehandicapt kindje terwijl nu wel.” (L)

3.4.3 Voordelen voor het gezin

3.4.3.1 Voor gezinnen van kinderen met extra zorgnoden

Ouders geven aan dat de ervaring van Villa Clementina voor het gezin een verrijking is geweest. Dit kwam onder andere tot uiting in de verschillende activiteiten en evenementen die georganiseerd werden, zoals het bezoek van de Sint waarbij het hele gezin betrokken werd. Ook alledaagse momenten, zoals het samen ophalen van de broer of zus, worden door ouders als waardevolle ervaringen beschouwd. Deze situaties creëerden kansen voor andere kinderen binnen het gezin om in contact te komen met diversiteit en hierover in gesprek te gaan.

"Dat is al lang geleden maar de Sint is eens geweest in Villa Clementina en we waren daar met nog een paar andere kindjes en het ging toch over één kindje en dat één van die broers of zussen zei, 'ja maar dat kindje gaat doodgaan'. Maar onze zoon was dan ook nog zo klein en dan zei hij 'als dat kindje doodgaat, dan ga ik daar wel een tekening voor maken'. Maar dat was zo, hoe die kinderen daar onderling over bezig waren. Hoe dat die daar zo open over praten, dat was voor hen heel normaal. Ja, dat was precies een deal 'als jij morgen doodgaat, dan zal ik voor die wel een schoon tekening regelen en dan doen we het zo'. Dus dat heeft de villa wel allemaal mogelijk gemaakt om die kinderen bijeen te zetten en om die daar ook een beetje groter of opener te laten over denken. Zo'n gesprek had nooit in een klassieke setting van een lagere school of een kleuterschool plaatsgevonden." (J)

"Als de twee oudste meegingen om haar af te halen vroegen ze wel van, 'Wat is dat kindje? Wat is dat? Heb je dat gezien? Die keek zo raar of die zit in een rolstoel.' Dus dat heeft hun leefwereld ook weer opengetrokken. Ik kon hen dat dan uitleggen en op den duur was dat voor hun ook normaal" (D)

"Het heeft eigenlijk ook wel zijn leefwereld verruimd dan. Ja, want hij bekijkt de dingen ook anders. Hij is heel, hoe moet ik dat zeggen? Hij is heel begripvol, heel verdraagzaam." (H)

Daarnaast werd het delen van de zorg als belangrijke meerwaarde gezien voor het gezin. De mogelijkheid om een deel van de zorg tijdelijk over te dragen, biedt gezinnen ademruimte en geeft hen de mogelijkheid om te focussen op andere aspecten van het gezinsleven. Het kind met een beperking staat vaak in het middelpunt waarrond alles georganiseerd wordt. De zorg die op dat moment kan overgenomen worden, zien gezinnen als zeer waardevol.

"Dat geeft mij/ons ademruimte en ik weet dat ze daar goed verzorgd wordt, dat ze al haar therapieën daar krijgt. Dat neemt heel wat druk af van ons eigen gezin." (F)

Een aantal ouders geven aan dat hun andere kinderen wel in contact kwamen met inclusie wanneer ze hun broer of zus mee gingen afhalen. Voor hen is het vanzelfsprekend dat er kinderen in een rolstoel zitten of sondevoeding krijgen.

Maar het is moeilijk te achterhalen of dit voortvloeit uit het in contact komen met een inclusieve opvangcontext of dat de thuissituatie hiervoor verantwoordelijk is. (F, A, B).

"Ik ben niet zeker of dat ook niet vooral komt door zijn zus." (F)

3.4.3.2 Voor gezinnen van kinderen zonder extra zorgnoden

Alle vier de ouders gaven aan het moeilijk te vinden om deze vraag te beantwoorden. Hoewel zij duidelijk een meerwaarde zagen voor hun kind, is het moeilijk om de impact van inclusie op het gezin als geheel concreet te benoemen.

Eén participant gaf aan dat de flexibiliteit binnen het kinderdagverblijf een belangrijke meerwaarde vormt. Doordat het kinderdagverblijf frequent moet inspelen op onverwachte situaties bij kinderen met een beperking, ervaaarde deze ouder ook meer begrip en flexibiliteit ten aanzien van haar gezin. Het afstemmen op de noden van het gezin en begripvol reageren bij moeilijke momenten wordt gezien als iets wat minder vanzelfsprekend zou zijn geweest binnen een regulier kinderdagverblijf.

"Onze zoon was ziek en ik had geen opvang waardoor ik onze dochter niet kon brengen. Ze begrepen dit en stelden voor dat, als het doorheen de dag toch nog mocht lukken, ze nog steeds welkom was. Ik denk niet dat een andere crèche zo zou reageren." (E)

3.5 Nadelen van inclusie op jonge leeftijd

Op deze vraag werden zeer weinig voorbeelden aangehaald. Ouders ervaren nauwelijks nadelen aan inclusie binnen een kinderdagverblijf.

Slechts één participant geeft aan dat inclusie voor hen als ouders moeilijk kon zijn. Er ontstonden gevoelens van jaloezie naar andere ouders toe waar het kind geen beperking heeft. Deze participant geeft aan dat het confronterend was om voortdurend herinnerd te worden aan de verwachtingen die zij oorspronkelijk hadden bij het krijgen van een kind. Voor deze ouders zou een kinderdagverblijf met uitsluitend kinderen met een beperking, emotioneel minder belastend geweest zijn. Tegelijkertijd benadrukte ze wel dat een inclusieve omgeving de meest geschikte plaats was voor hun zoon.

"Dat vond ik wel goed maar voor mij was er altijd een klein beetje jaloezie. Jaloezie van... Ja, bij mij, ik moest mijn kind dragen tot aan de auto, ja weet je? Al die andere kinderen konden stappen. Ik moest ook elke dag met zijn stoel heen en weer. Dus dat duurde een eeuwigheid. En die ouders... het was vijf minuten, dan was je weg. Dat zijn momenten dat ik wel dacht 'dju, en ik niet'. Voor mij psychologisch is dat wel dubbel, inclusie." (B)

3.6 Langetermijn voordelen van inclusie binnen het gezin

Deze vraag werd uitsluitend besproken met ouders van kinderen die inmiddels ouder zijn en niet langer worden opgevangen door Villa Clementina. Dit betrof het merendeel van de geïnterviewden, aangezien slechts één respondent (E) op het moment van het interview nog een kind had dat werd opgevangen door Villa Clementina.

3.6.1 Voordelen voor gezinnen met kinderen met een beperking

Participanten met een kind met een beperking geven aan dat deze vraag niet eenvoudig te beantwoorden is. Hoewel ze overtuigd zijn van de positieve waarde van inclusie voor hun kind, vinden zij het moeilijk om met zekerheid een causaal verband te leggen tussen inclusie en latere ontwikkeling.

"Dat is moeilijk te zeggen. Moeilijk te zien, omdat zij was in die leeftijd nog veel te pril in haar ontwikkeling. Komt het nu van inclusie of had het in een andere crèche ook zo geweest, dat weet ik niet." (D)

Toch beschrijven verschillende ouders hun kinderen als meer empathisch en zorgend. Twee participanten geven aan dat hun kind dat naar Villa Clementina ging, een meer zorgend karakter heeft dan hun andere kinderen. Deze antwoorden kwamen van ouders wiens kinderen een lichte beperking hebben (G, H). Bij andere participanten wordt dit niet expliciet waargenomen, onder meer omdat hun kind niet over de mogelijkheden beschikt om dit duidelijk te uiten.

"Hij is heel empathisch. Het ligt ook wel in zijn karakter denk ik maar ja, dat is echt... Die zit echt ook in met anderen of zo. De broer heeft dat minder. Dat is ook wel een zorgende jongen, hoor. Die is ook echt heel lief met kleine kindjes en zo. Maar toch, de andere heeft dat toch wel nog een tikkeltje feller. Ja, die is echt empathisch. En zorgend en ja, dat is echt wel een lieve jongen." (G)

"Ik heb dat gisteren nog gezegd. Ik zie dat bij al die broers en zussen. Die hebben dat allemaal. Dat zorgende, dat niet willen uitsluiten. Wanneer wij afspreken met de groep [ouders van kinderen met een beperking], wilde eentje meespelen. Ze ging vanachter in de tuin zitten en onze oudste gaat ernaartoe en vraagt waarom kom je hier zitten? Ah omdat S niet wou dat ze mee zou spelen. En dan zegt hij, dat gaat niet. Z. wil meespelen. Moest onze dochter [met beperking] er niet geweest zijn, zou hij dat nooit gedaan hebben, daar ben ik zeker van." (A)

Als laatste worden de schoolse mogelijkheden gezien als belangrijke meerwaarde op lange termijn. Ouders ervaren het als positief dat het educatieve luik reeds binnen het kinderdagverblijf wordt opgestart. Dankzij de samenwerking met Windekind [BuO in Leuven ref.] kunnen kinderen op een geleidelijke manier kennismaken met het onderwijs. Hierdoor wordt niet enkel een zachte overgang naar school mogelijk gemaakt, maar ook kan er een betere inschatting worden gemaakt wanneer een kind klaar is voor de overstap naar onderwijs. Volgens ouders heeft deze aanpak een positieve invloed op de verdere schoolloopbaan van hun kind.

"Op een bepaald moment kon ze dan ook nog onderwijs volgen. Vanaf dat ze dan tweeënhalf was, ging ze mee om educatieve dingetjes te gaan doen. Dat was een juf van een school van Windekind. Dat maakte dat ze gewend geraakte aan het schoolse. Bij het eerste overleg op school zeiden ze dat ook van 'amai, eigenlijk heeft zij dat zo super goed gedaan' en dat is te danken aan de Villa." (D)

3.6.2 Voordelen voor gezinnen met kinderen zonder een beperking

Bij het bevragen van de langetermijn voordelen kwam er geen eenduidig antwoord naar voor. Drie van vier participanten gaven aan dat ze het moeilijk vinden om zeker te weten dat deze ontwikkelingen zo zijn uitgedraaid doordat hun kinderen in een inclusieve kinderopvang geweest zijn (E, K, M).

"Ik vind dat moeilijk om nu te zeggen dat bepaalde gedragingen echt komen doordat ze naar Villa Clementina is geweest. Ik hoop denk ik vooral dat het mede daardoor komt maar even goed zat het al in haar karakter en ging ze ook zo zijn als ze naar een andere crèche was geweest." (M)

Een ouder ervaart wel dat haar kind minder taboes met zich meedraagt. Volgens deze participant heeft inclusie op jonge leeftijd ertoe bijgedragen dat diversiteit als vanzelfsprekend wordt beschouwd.

"Onderweg kwamen we een man met een beperking tegen, die in een elektrische rolstoel zat en waarbij het duidelijk was dat hij niet enkel motorisch beperkt was. Ons nichtje was geschokt, terwijl zij er niet voor omkeek. Voor haar is dat normaal, maar het werd toen vooral duidelijk hoe abnormaal dat is voor anderen." (L)

3.7 Hoe beïnvloedt inclusie op jonge leeftijd latere keuzes?

3.7.1 Ouders van kinderen met extra zorgnood

Participanten geven allemaal aan dat ze graag binnen een gelijkaardig concept als Villa Clementina verder zouden gaan of zijn gegaan. Voor sommige gezinnen was dit mogelijk binnen het regulier onderwijs waar kinderen met extra zorgnoden eveneens welkom zijn (A, G, H).

"Dan hebben wij hier de instapklas gedaan omdat ze dat zo gepushed hebben. Anders had ik dat nooit gedaan. Zij hadden echt inzicht in wat mogelijk was. Ik ben er nog steeds van overtuigd dat alle keuzes die we maakten tot nu toe de beste keuzes waren voor haar." (A)

Een ouder geeft aan bewust te kiezen voor inclusieve kampen in de zomer bij Sportsminded om op die manier inclusie te kunnen blijven garanderen in het leven van haar kinderen (I). Daarbij merkt deze participant op dat ook verschillende kinderen vanuit Villa Clementina, zowel met als zonder zorgnoden, hieraan deelnemen. De inclusiegedachte wordt hierdoor verdergezet.

"Wij hebben nu zelfs ook nog dat wij in de zomer, je hebt hier zo Sportsminded, die doen kampjes en die doen ook een inclusief kampje in de zomer en daar zien wij ook nu nog ouders van de villa. En ook, ja, ouders, kindjes zonder zorgnoden die daar dan ook toch naartoe komen. Dat die dat precies ook wel zo doortrekken, die inclusie." (I)

Een aantal ouders geven aan dat het inclusieverhaal na Villa Clementina stopte. Volgens hen zijn de beperkingen van hun kind te zwaar om binnen een inclusieve context te functioneren (B, D, F, J).

"We zouden wel willen maar natuurlijk, met type 4 heb je ook niet veel keuzes, dus je gaat ook gewoon pragmatisch te werk gaan. Er was geen mogelijkheid om haar in een gewone school te laten starten." (D)

"Zijn handicap is zo specifiek dat het niet interessant zou geweest zijn om die in een gewone kleuterschool te droppen bijvoorbeeld." (J)

Volgens de participanten worden latere keuzes niet rechtstreeks beïnvloed door hun ervaringen met inclusie op jonge leeftijd. Toch geeft één participant aan dat inclusieve onderwijscontexten hem vandaag minder afschrikken dan voorheen. Waar inclusie vroeger als een drempel werd ervaren door een gebrek aan kennis, wordt dit nu met een meer open houding benaderd. De participant geeft bovendien aan dat het jongste kind, dat op het moment van de dataverzameling nog niet geboren was, in de toekomst mogelijks naar een school met een inclusief beleid zou gaan.

"Dat gaat mij niet storen als er een school is dat in de buurt is en dat heeft een goeie reputatie en die gaan daar zo te werk dat gaat ons niet tegenhouden. Vroeger was dat wel zo geweest." (I)

3.7.2 Ouders van kinderen zonder extra zorgnood

Drie van de vier participanten geven aan dat zij, indien er mogelijkheden zijn tot inclusief werken, dit zeker zullen overwegen. Tegelijkertijd merken ze op dat dergelijke initiatieven eerder beperkt aanwezig zijn.

"Goh, moest er een school of kampje ofzo zijn dat ook inclusief werkt, zullen we dat zeker bekijken maar dat komt niet veel voor hè. Ik denk dat ik vooral doe waar ik mij goed bij voel." (L)

Eén ouder geeft expliciet aan dat Villa Clementina heeft bewezen hoe inclusie vorm moet krijgen, maar dat scholen hier nog onvoldoende op zijn afgestemd. Hierdoor kiest deze ouder er bewust voor om haar kind niet in een inclusieve school onder te brengen. Ze geeft aan haar kind een zo rijk mogelijke leefwereld te willen bieden maar enkel binnen initiatieven met een goed uitgewerkte visie. Momenteel ontbreken volgens haar dergelijke structurele kaders binnen scholen, waardoor kinderen niet altijd de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben. Bij goed onderbouwde initiatieven of activiteiten wordt inclusie daarentegen wel overwogen.

"Het is omdat inclusie zo weinig écht ingeburgerd is, dat ik dat niet doe. Ik zou hem heel graag naar een inclusieve school sturen, maar enkel als het beleid en de begeleiding daarop afgestemd is. Nu worden die leerkrachten overvraagd, die kiezen daar niet voor, waardoor de kwaliteit van het onderwijs ook gewoon achteruit gaat. En het is net dat dat mij tegenhoudt, want ik wil er zeker van kunnen zijn dat hij minstens evenveel bijleert en gestimuleerd wordt in een inclusieve school als in een gewone maar dat is niet. Zolang dat niet gegarandeerd kan worden, kies ik bewust niet meer voor inclusie" (E)

3.8 Terugblik op de keuze voor inclusie

De expertise met betrekking tot de ontwikkeling van zowel kinderen met als zonder beperking wordt door ouders gezien als grote meerwaarde. Begeleiders beschikken over de nodige kennis en vaardigheden om de ontwikkeling van elk kind op te volgen en gericht te stimuleren. Participanten beschouwen dit als de cruciale factor om opnieuw de keuze te maken voor een inclusief kinderdagverblijf.

"Ik zeg het, voor die kindjes ook zonder zorgnood, denk ik dat dat ook echt wel... Het is de juiste omgeving om kinderen te laten opgroeien. Ze hebben zoveel expertise. Mocht ik het geweten hebben toen L klein was, had ik hem daar ook naartoe gestuurd." (G)

Daarnaast benadrukken participanten het belang van het delen van de zorg. Het kinderdagverblijf wordt als volwaardige partner in de zorg voor hun kind gezien. Ouders voelden zich ondersteund in het zoeken naar de juiste invulling van het ouderschap en omschrijven het als een tweede thuis. Een plek waar ondersteuning beschikbaar was op moeilijke momenten, waar ze zich begrepen voelden.

"Dat is zo'n meerwaarde, dat je weet dat je kind in goede handen is, kundige handen, met het hart op de juiste plaats. Die alles ervoor gaan doen om het onderste uit de kant te halen. Dat was het gevoel dat ik kreeg. Op het moment dat je als ouder zo gekortwiekt bent. Je hebt die energie zelf niet. Je hebt mensen nodig die zo gedreven zijn om dat even over te nemen en je te kunnen zeggen dat het oké is, dat het normaal is. Ga rusten. Wij nemen over." (D)

"COS zegt dat ook 'een nest rond uw nest' en dat is inderdaad wat je nodig hebt. Met een normaal ontwikkelend kind kan je al zoveel zorgen hebben, laat

staan als het zich niet normaal ontwikkelt. En dat nest is wel wat de villa echt biedt.” (F)

“De psychiater verwoordde dat mooi. Het komt uit de lucht gevallen op uw tafel en alles wat erbij komt, zorgt ervoor dat uw tafel stilaan doorbuigt. Het enige wat je dan kan doen is extra poten zetten onder je tafel. Villa Clementina was zo’n poot.” (B)

“Mensen die kiezen om inclusief te werken, die moeten dat met hun hart doen en dat merkte je hier echt. Dus het afscheid was voor mij toen ook echt moeilijk. Ja dat was een stukje thuis.” (H)

Participanten hopen dat inclusie bijdraagt aan het besef bij kinderen dat verschillen tussen mensen normaal zijn. Diversiteit die binnen de bredere maatschappij aanwezig is maar vaak niet zichtbaar is, krijgt binnen het kinderdagverblijf een concrete plaats. Volgens participanten verrijkt inclusie op jonge leeftijd niet enkel de leefwereld van de kinderen maar ook die van henzelf.

“Dus wat je moet meenemen is dat ze daarmee moeten doordoen. Dat is belangrijk. Al is dat maar een procentje dat ze daarvan meenemen, dan is dat een procentje gewonnen.” (B)

“Ik vind dat een meerwaarde, dat ze van kleins af aan zien dat niet iedereen hetzelfde is. Dat het eigenlijk voor hen een gewoonte is geweest.” (A)

Tot slot geven participanten aan dat de ondersteuning die hen aangeboden werd, van een andere orde was dan wat ze kregen in een regulier kinderdagverblijf. Er werd meermaals benadrukt dat kinderbegeleiders in Villa Clementina hun job duidelijk met veel warmte en liefde volbrengen en het bredere plaatje mee in rekening nemen. Volgens participanten was de intrinsieke motivatie duidelijk voelbaar.

“Met een heel warm hart. Alles wat daar gebeurde was vanuit de warmte en zorg voor alle kindjes. Ze deden dat met heel hun hart, iets waar veel andere kinderdagverblijven nog iets van kunnen leren.” (C)

3.9 Op welke manier zou een inclusieve kinderopvang nog meer kunnen betekenen?

Ouders van kinderen zonder een beperking formuleerden geen bijkomende noden of verwachtingen wanneer het ging over wat Villa Clementina nog meer kon betekenen voor hen (E, K, L, M).

Ouders van kinderen met een beperking brachten beperkte verbeterpunten aan. Zo werd aangehaald dat het helpend zou zijn mochten kinderen met een beperking voltijds opgevangen kunnen worden. Doordat ze momenteel deeltijds mogen komen, zijn ouders genoodzaakt bijkomende opvangmogelijkheden te voorzien of zelf thuis te blijven. Participanten geven aan dat dit bijdraagt aan het gevoel van 'anders-zijn' wanneer het gaat over het hebben van een kind met een beperking. Tegelijkertijd toonden ouders begrip voor de keuze aangezien dit de mogelijkheid biedt om meerdere kinderen met een beperking op te kunnen vangen.

"Mocht hij 5 dagen kunnen gaan, dan zou ik hem daar gelaten hebben. Tuurlijk. Dan mocht hij daar 6 jaar gaan. Het was echt te belastend voor het gezin. Ik moest ook denken aan mijn gezin. Het was gewoon praktisch niet haalbaar." (B)

Daarnaast gaven sommige ouders aan dat ze initiatieven om andere ouders te leren kennen erg gewaardeerd zouden hebben. Ouders voelen zich vaak geïsoleerd, terwijl uitwisseling en ervaringsdeskundigheid op zo'n moment als zeer waardevol zouden worden ervaren. Dit zou bijdragen aan het versterken van een bredere 'community'.

"Ik kende geen enkele andere ouder. En dat miste ik eigenlijk wel enorm. Ouders die hetzelfde meemaken, er was geen enkele band. Nu op school is dat ook, maar dat is omdat hij met de bus komt. Maar bij Villa Clementina miste ik dat. Dat was de moeilijkste periode van mijn leven. Je moet dat nog aanvaarden en dan had het misschien wel geholpen om steun te hebben van lotgenoten of hoe moet ik het zeggen." (B)

Bij andere ouders werd duidelijk welke betekenis deze 'community' kan hebben. Een aantal participanten vinden steun bij andere ouders en omschrijven dit als een vorm van thuiskomen. Het contact met mensen die hen begrijpen, herkennen en

ondersteunen draagt bij aan een gevoel van verbondenheid. Tegelijk verruimt dit de leefwereld van ouders en kinderen.

"We hebben we nog altijd contact na zoveel jaar. We gaan op weekend, we spreken nog af om hier te komen eten, we gaan nog op een ander eten. Dus die kinderen, ook de broers en zussen, dat zorgde direct voor een band ofzo. Ja, dat die wisten van ik ben niet de enige broer met een rare broer, die twee meisjes hebben ook een rare broer en dat is wel een beetje bonden. En voor ons als ouders was dat ook wel heel goed. Omdat je elkaar goed begreep omdat je met dezelfde thuissituatie een beetje zat. Dus dat heeft een hele grote invloed gehad." (J)

Hoofdstuk 4: Conclusie en discussie

4.1 Conclusies

Dit onderzoek had als doel te exploreren welke voor- en nadelen ouders toeschrijven aan een inclusieve werking binnen een kinderdagverblijf. Op basis van de analyse van de onderzoeksresultaten uit hoofdstuk drie kan een antwoord worden geformuleerd op de centrale onderzoeksvraag: *"Wat is de meerwaarde van inclusieve kinderdagopvang in Villa Clementina?"*.

Uit de resultaten blijkt dat ouders van zowel kinderen met als zonder beperking overwegend meer voordelen dan nadelen ervaren van een inclusieve opvangcontext. Deze meerwaarde manifesteert zich op het niveau van het kind, de ouders en het gezin, wat overeenkomt met de bevindingen van Kárpáti en Miklósi (2026). Opvallend is dat de participerende ouders bij hun keuze voor inclusieve opvang nauwelijks bezorgdheden rapporteerden, terwijl eerder onderzoek aantoont dat ouders vaak onzekerheden ervaren ten aanzien van inclusieve settings (De Boer, 2019). Hierbij dient echter te worden opgemerkt dat alle participerende ouders van kinderen zonder beperking bewust voor een inclusief kinderdagverblijf kozen. Deze vooraf positief ingestelde houding kan hun belevingen en percepties hebben beïnvloed. Indien de keuze voor deze opvangcontext eerder gebaseerd zou zijn geweest op praktische overwegingen, zoals nabijheid of beschikbaarheid, dan is het mogelijk dat deze ouders meer gemengde gevoelens zouden hebben gehad ten aanzien van inclusieve opvang (Lohmann et al., 2019). Het is daarnaast mogelijk dat sommige participanten terughoudend waren in het formuleren van negatieve ervaringen, aangezien hun kind op het moment van het onderzoek nog steeds werd opgevangen in Villa Clementina of omdat zij de intentie hadden om ook broers of zussen in de toekomst naar deze opvang te laten gaan. Hoewel anonimiteit werd gegarandeerd, kan niet worden uitgesloten dat participanten de vrees hadden dat hun uitspraken alsnog aan hen zouden worden gelinkt. Deze mogelijke herkenbaarheid zou bezorgdheid kunnen hebben veroorzaakt over een negatieve invloed op de toekomstige samenwerking of relatie met het kinderdagverblijf, waardoor sociaal wenselijke antwoorden niet volledig uitgesloten kunnen worden. Daarnaast blijkt dat ouders van kinderen met een beperking meer voordelen benoemen dan ouders van kinderen zonder beperking. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat kinderen met

een beperking in grotere mate afhankelijk zijn van het specifieke ondersteuningsaanbod dat een inclusieve opvangcontext biedt (De Schauwer et al., 2019).

De meerwaarde van inclusieve kinderopvang komt in de eerste plaats tot uiting op het niveau van het kind. Voor kinderen met een beperking worden diverse positieve effecten gerapporteerd, waaronder verbeteringen in sociale interactie, communicatie, taal- en motorische ontwikkeling en probleemoplossend vermogen. De inclusieve context biedt een stimulerende omgeving waarin kinderen leren van leeftijdsgenoten en worden blootgesteld aan een breed scala aan ervaringen en prikkels (Stahmer et al., 2011; Vlachou & Fyssa, 2016). Daarbij blijkt de aanwezigheid van therapeuten binnen het kinderdagverblijf van groot belang. Zij stimuleren niet alleen de ontwikkeling van de kinderen, maar ondersteunen ook de kinderverzorgers in het afstemmen van hun pedagogisch handelen op de noden van het kind. Wanneer therapeuten extern zouden worden aangeworven en enkel tijdens de therapiemomenten aanwezig zouden zijn, is het mogelijk dat deze begeleiding minder invloed zou hebben op de ontwikkelingsuitkomsten van kinderen met een beperking. Kinderen zonder beperking halen volgens de ouders vooral voordeel uit inclusie op het vlak van empathie, sociale vaardigheden, openheid ten aanzien van diversiteit en probleemoplossend vermogen, wat eveneens wordt bevestigd in eerder onderzoek (Gasser et al., 2013; Siller et al., 2021). Tegelijkertijd moet rekening worden gehouden met een mogelijke *confirmation bias*, aangezien deze ouders bewust voor inclusieve opvang hebben gekozen en daardoor mogelijk meer geneigd zijn positieve effecten te rapporteren.

Ook voor ouders en gezinnen biedt inclusieve kinderopvang een duidelijke meerwaarde. Ouders van kinderen met extra zorgnoden ervaren zowel praktische als emotionele ondersteuning. Het delen van de zorg met deskundige professionals vermindert de ervaren belasting en versterkt de draagkracht van het gezin. Daarnaast ervaren zij steun door contacten met andere ouders en door de aanwezige expertise binnen het kinderdagverblijf. Voor deze ouders was inclusie vooraf vaak een eerder onbekend concept, maar de ervaringen bleken bijzonder positief. Ouders van kinderen zonder extra zorgnoden geven aan dat inclusie hun perspectief verruimt en hun relativiseringsvermogen versterkt. Hoewel zij reeds vertrouwd waren met het begrip en wisten wat zij konden verwachten, bleek dit een voordeel dat zij vooraf niet hadden voorzien. Ook op gezinsniveau worden

positieve effecten ervaren. Gezinnen van kinderen met een beperking rapporteren meer ademruimte doordat een deel van de zorg tijdelijk wordt overgenomen. Bovendien biedt inclusieve opvang kansen voor broers en zussen om reeds op jonge leeftijd op een vanzelfsprekende manier in contact te komen met diversiteit.

De verwachtingen die ouders vooraf hadden ten aanzien van inclusieve kinderopvang blijken grotendeels overeen te stemmen met hun ervaringen in de praktijk. Zij verwachtten in de eerste plaats een veilige en stimulerende omgeving waarin hun kind zich optimaal kon ontwikkelen, ongeacht eventuele zorgnoden. Uit de resultaten blijkt dat Villa Clementina erin slaagt deze verwachtingen waar te maken. Bij ouders van kinderen met een beperking lag de nadruk voornamelijk op deskundige begeleiding, individuele ondersteuning en ontwikkelingsstimulatie. Ouders van kinderen zonder beperking verwachtten vooral dat hun kind zou opgroeien in een diverse omgeving waarin verschillen worden genormaliseerd en waarin voldoende ontwikkelingskansen worden aangeboden. Alle participanten beschouwen Villa Clementina dan ook als een voorbeeld van hoe inclusie in de praktijk vorm kan krijgen. Tegelijkertijd dient rekening te worden gehouden met het feit dat veel ouders vooraf slechts beperkte kennis hadden van inclusieve kinderopvang. Hierdoor waren hun verwachtingen vaak beperkt of afwezig, wat mogelijk heeft bijgedragen aan de uitgesproken positieve evaluaties van de inclusieve werking.

Volgens de ouders komt inclusie op verschillende manieren tot uiting binnen het kinderdagverblijf. Enerzijds wordt inclusie zichtbaar in de infrastructuur en de aanwezigheid van gespecialiseerde ondersteuning, waaronder therapeuten, medische expertise en multidisciplinaire samenwerking. Anderzijds manifesteert inclusie zich in de dagelijkse pedagogische praktijk, waarbij alle kinderen actief betrokken worden bij activiteiten, ongeacht hun mogelijkheden of beperkingen. Dit sluit aan bij de visie van Love en Beneke (2021), die stellen dat inclusie verder gaat dan het louter samenbrengen van kinderen in dezelfde omgeving en een actieve participatie van alle kinderen vereist. Daarnaast wordt de houding van de begeleiders door de ouders beschouwd als een essentieel kenmerk van inclusie. De begeleiders hanteren een ondersteunende en individuele aanpak waarbij participatie en het gevoel welkom te zijn centraal staan. Florian en Black-Hawkins (2010) benadrukken eveneens dat inclusie slechts gerealiseerd kan worden wanneer professionals een inclusieve grondhouding ontwikkelen en hun

pedagogisch handelen hierop afstemmen. Dit sluit aan bij de bevindingen van Op de Beeck et al. (2019).

Hoewel de participanten slechts beperkt nadelen van inclusieve kinderopvang benoemden, verdient ook dit aspect aandacht. Zowel voor kinderen als voor gezinnen wordt inclusie voornamelijk als positief ervaren. Slechts één ouder verwees naar de emotionele impact van de confrontatie met ontwikkelingsverschillen tussen kinderen. Hierbij kunnen gevoelens van verdriet of jaloezie ten aanzien van ouders van typisch ontwikkelende kinderen voorkomen.

Wat de langetermijneffecten betreft, geven participanten aan dat het moeilijk is om hierover uitspraken te doen, aangezien causale verbanden tussen vroege opvangervaringen en latere ontwikkelingsuitkomsten moeilijk aantoonbaar zijn. Deze uitdaging wordt eveneens beschreven door Recchia en Lee (2004). Desondanks benoemen ouders verschillende mogelijke langetermijnvoordelen. Kinderen worden omschreven als empathischer, socialer, zorgzamer en meer openstaand voor verschillen tussen mensen. Daarnaast wordt voor kinderen met een beperking gewezen op het belang van de educatieve voorbereiding binnen het kinderdagverblijf. Door reeds vertrouwd te raken met schoolse structuren en verwachtingen verloopt de overgang naar het onderwijs volgens ouders vlotter.

De positieve ervaringen met inclusieve kinderopvang weerspiegelen zich ook in de toekomstige keuzes van gezinnen. De meeste ouders van kinderen met een beperking geven aan dat zij hun kind bij voorkeur verder zouden laten opgroeien binnen inclusieve settings. Tegelijkertijd erkennen zij dat dit in de praktijk niet altijd haalbaar is wanneer de ondersteuningsnoden van het kind te complex worden om binnen een reguliere inclusieve context te functioneren. Ook ouders van kinderen zonder beperking staan positief tegenover inclusieve initiatieven. Hoewel zij inclusie niet actief blijven opzoeken, sluiten zij toekomstige inclusieve trajecten niet uit, op voorwaarde dat deze kwaliteitsvol en goed onderbouwd georganiseerd zijn.

Alle participanten kijken bovendien positief terug op hun keuze voor een inclusief kinderdagverblijf. Zij benadrukken de warmte, betrokkenheid en deskundigheid van de begeleiders. Het ervaren partnerschap in de zorg en de maatschappelijke meerwaarde van inclusie zorgen ervoor dat alle participanten aangeven opnieuw voor een inclusieve opvangcontext te kiezen.

Hoewel de participanten geen expliciete verbeterpunten formuleerden, kwamen wel enkele aanbevelingen naar voren. Een eerste aanbeveling betreft de uitbreiding van voltijdse opvangmogelijkheden voor kinderen met een beperking. Ouders ervaren het combineren van deeltijdse opvang met alternatieve opvangvormen immers als zowel praktisch als emotioneel belastend. Daarnaast werd de behoefte aan meer contactmogelijkheden tussen ouders van kinderen met een beperking benadrukt. Volgens de participanten kunnen ontmoetingsmomenten met lotgenoten bijdragen aan wederzijdse ondersteuning, ervaringsuitwisseling en een versterkt gevoel van verbondenheid.

4.2 Discussie

4.2.1 Beperkingen van het onderzoek

Een eerste bedenking betreft de omvang en selectie van deelnemers. Er namen negen ouders van een kind met een beperking deel en vier ouders van kinderen zonder beperking. Er werd geselecteerd op basis van vrijwillige deelname van ouders. De respons had idealiter hoger geweest. Daarnaast zijn de twee groepen niet gelijk aan elkaar op vlak van aantal participanten. Meer participanten had zeker voor de doelgroep van gezinnen zonder een kind met een beperking, bijgedragen aan meer representatieve gegevens.

Daarnaast is het belangrijk om op te merken dat alle deelnemers bewust de keuze maakten voor een inclusief kinderdagverblijf, wat de resultaten mogelijks positief vertekend heeft. Indien er een aselechte steekproef zou getrokken worden uit ouders wiens kind naar Villa Clementina ging, zouden de resultaten er mogelijks anders uitzien.

Ten derde is het belangrijk om mee te nemen dat de achtergrond en kennis van de onderzoeker invloed kan hebben op het onderzoek. De onderzoeker heeft namelijk stage gelopen in een inclusief kinderdagverblijf elders. Deze praktijkervaring is enerzijds een sterkte door reeds op de hoogte te zijn van de werking van een inclusief kinderdagverblijf. Anderzijds vormt dit ook een zwakte aangezien de onderzoeker een mogelijke vooringenomenheid had over bepaalde onderwerpen. Het is niet mogelijk om deze volledig uit te schakelen. Tijdens het interview betrapte de onderzoeker zich er op dat ze de neiging had om in te spelen op antwoorden door middel van eigen ervaringen te delen. Bewustwording hieromtrent hielp om dit zoveel als mogelijk te vermijden.

4.2.2 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Tijdens het onderzoek kwamen een aantal interessante inzichten op de voorgrond die niet onderzocht werden binnen dit onderzoek. Deze bieden echter wel mogelijkheden voor toekomstig onderzoek.

Een eerste aanbeveling is het bekijken van een follow-upstudie binnen het gezin waar kinderen naar verschillende kinderdagverblijven gingen. Op deze manier kan er gekeken worden naar effectieve verschillen tussen kinderen om zo te bekijken welke invloed inclusie op jonge leeftijd heeft op een kind. Daarnaast kunnen er longitudinale studies opgezet worden om kinderen op lange termijn op te volgen om zo te weten te komen op welke manier zij evolueren in hun latere ontwikkeling.

Een tweede aanbeveling betreft het combineren van interviews met observaties. De ervaringen van ouders bieden waardevolle inzichten, maar blijven subjectieve belevingen. Door de betrokken kinderen systematisch te observeren, kunnen deze ouderpercepties worden aangevuld met objectievere gegevens. Aan de hand van een vooraf opgesteld observatieschema kan de ontwikkeling van de kinderen op verschillende domeinen worden geëvalueerd en vergeleken met die van leeftijdsgenoten. Dit zou bijdragen aan een meer genuanceerd beeld van de mogelijke effecten van inclusieve kinderopvang.

Tot slot wordt aanbevolen om een effectstudie uit te voeren. Hoewel dergelijke studies zich kunnen richten op verschillende aspecten van inclusieve kinderopvang, lijkt het onderzoeken van de effecten op de ontwikkeling van kinderen het meest relevant. Een grootschalig kwantitatief onderzoek zou toelaten om deze effecten systematisch te meten en de bevindingen in grotere mate te generaliseren.

4.2.3 Meerwaarde van deze masterproef

Deze masterproef vormt niet alleen een meerwaarde voor de wetenschap, maar ook voor de organisatie Villa Clementina als voor de onderzoeker.

In de literatuurstudie en probleemstelling werd reeds duidelijk dat de voordelen van inclusie op voorschoolse leeftijd nog maar recent binnen wetenschappelijk onderzoek werden onderzocht, hoewel dit van groot belang is.

Bijkomend is deze masterproef een meerwaarde voor de organisatie Villa Clementina. Het onderzoek heeft namelijk betrekking op de ouders die gebruik

maakten van hun aanbod. Dit geeft de directie, orthopedagoge en begeleiders zicht op de effecten van inclusie op de kinderen, ouders en gezinnen. De sterktes en verbeterpunten van hun werking worden blootgelegd in dit onderzoek waarna zij kritisch kunnen reflecteren over hoe hun werking vorm kan krijgen in de toekomst.

Tot slot heeft dit onderzoek een bijdrage geleverd aan de professionele ontwikkeling van de onderzoeker. Door de kans te krijgen om een dag mee te draaien in het kinderdagverblijf, en ouders te bevragen over de werking, heeft ze belangrijke inzichten verworven die zij in haar toekomstige professionele carrière zal kunnen benutten. Daarnaast bracht deze masterthesis het inzicht in hoe verschillende ervaringen uit eenzelfde organisatie naar voor komen. Dit is van belang om rekening mee te houden in het samenwerken met ouders of externe partners.

Literatuurlijst

- Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Improving schools, developing inclusion*. <https://doi.org/10.4324/9780203967157>
- Amado, A. N., Stancliffe, R. J., McCarron, M., & McCallion, P. (2013). Social Inclusion and Community Participation of Individuals with Intellectual/Developmental Disabilities. *Intellectual And Developmental Disabilities*, 51(5), 360–375. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-51.5.360>
- Anderson, E. M., & Lindeman, K. W. (2017). Inclusive Prekindergarten Classrooms in a New Era: Exploring the Perspectives of Teachers in the United States. *The School Community Journal*, 27(2), 121.
- Aysola, J., Murdock, H. M., Lett, E., Williams, C., Wade, R., Jr, & Higginbotham, E. J. (2023). Operationalizing inclusion: moving from an elusive goal to strategic action. *Epidemiologic Reviews*, 45(1), 140–145. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxad005>
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Van Der Velden, T., & De Goede, M. (2005). Basisboek kwalitatief onderzoek : handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek. In *Data Archiving and Networked Services (DANS)*. <https://research.ou.nl/en/publications/683bf43f-e081-4c6a-808c-77d171f26b01>
- Belgisch Staatsblad. (2021, 30 maart). https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=2021-03-30&numac=2021201324
- Bešić, E. (2020). Intersectionality: A pathway towards inclusive education? *Prospects*, 49(3–4), 111–122. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09461-6>
- Besluit van de Vlaamse Regering houdende de subsidies en de eraan gekoppelde voorwaarden voor de realisatie van specifieke dienstverlening door gezinsopvang en groepsopvang van baby's en peuters (citeeropschrift: "Subsidiebesluit van 22 november 2013")*. (n.d.). <https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1023549&geannoteerd=false#H1063687>

- Bird, C. M. (2005). How I stopped dreading and learned to love transcription. *Qualitative Inquiry*, 11(2), 226–248. <https://doi.org/10.1177/1077800404273413>
- Booth, T., & Ainscow, M. (2011). Index for inclusion: developing learning and participation in schools. Centre for Studies on Inclusive Education.
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). Thematic Analysis: A practical guide. *QMIP Bulletin*, 1(33), 46–50. <https://doi.org/10.53841/bpsqmip.2022.1.33.46>
- Buntinx, W. H. E., & Schalock, R. L. (2010). Models of Disability, Quality of Life, and Individualized Supports: Implications for Professional Practice in Intellectual Disability. *Journal Of Policy And Practice in Intellectual Disabilities*, 7(4), 283–294. <https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2010.00278.x>
- Buysse, V., Skinner, D., & Grant, S. (2001). Toward a Definition of Quality Inclusion. *Journal Of Early Intervention*, 24(2), 146–161. <https://doi.org/10.1177/105381510102400208>
- Carrington, S., Berthelsen, D., Nickerson, J., Nicholson, J. M., Walker, S., & Meldrum, K. (2016). Teachers' Experiences of Inclusion of Children with Developmental Disabilities across the Early Years of School. *Journal Of Psychologists And Counsellors in Schools*, 26(2), 139–154. <https://doi.org/10.1017/jgc.2016.19>
- Cobigo, V., Ouellette-Kuntz, H., Lysaght, R., & Martin, L. (2012). Shifting our conceptualization of social inclusion. *Stigma Research And Action*, 2(2). <https://doi.org/10.5463/sra.v1i3.45>
- De Boer, A., Timmerman, M., Pijl, S. J., & Minnaert, A. (2012). The psychometric evaluation of a questionnaire to measure attitudes towards inclusive education. *European Journal Of Psychology Of Education*, 27(4), 573–589. <https://doi.org/10.1007/s10212-011-0096-z>
- De Schauwer, E., Vandenbussche, H., Carette, L., Van de Putte, I., & Van Hove, G. (2019). *Beleving van ouders rond inclusieve kinderopvang voor kinderen tussen 0 en 12 jaar: "Alles is er wel, maar ze komen het niet brengen aan je voordeur."*. UGent. Geraadpleegd op 26 mei 2024, van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/tool-documents/inclusieve-kinderopvang-ouders-2019-1.pdf>

- Dieser, R. B. (2021). Cross-cultural inclusive recreation and the normalization principle: Nirje's and Wolfersberger's differing approaches. *Loisir Et Société / Society And Leisure*, 44(2), 208–217. <https://doi.org/10.1080/07053436.2021.1935416>
- Dionne, C., Paquet, A., Lemire, C., Dugas, C., Londono, M., & Dubé, A. (2025). Supporting the inclusion of young children in childcare settings through professional development: perceptions of educators and managers. *Frontiers in Education*, 10. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1535104>
- Discriminatie. (2025, 26 mei). Amnesty International. <https://www.amnesty.nl/discriminatie-in-nederland#:~:text=Onderscheid%20maken%20kan%20ertoe%20leiden,gezondheid%20of%20een%20andere%20reden.>
- Dokumacı, A. (2019). The 'disabilitization' of medicine: The emergence of Quality of Life as a space to interrogate the concept of the medical model. *History Of The Human Sciences*, 32(5), 164–190. <https://doi.org/10.1177/0952695119850716>
- Emerson, E. (2003). Mothers of children and adolescents with intellectual disability: social and economic situation, mental health status, and the selfassessed social and psychological impact of the child's difficulties. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(4-5), 385-399. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2003.00498.x>
- Ernstige meervoudige beperking (EMB). (2025, September 15). Kennispleingehandicaptensector_Nl. <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/clientgroepen/ernstige-meervoudige-beperking>
- Europese Kindergarantie. (z.d.). Vlaanderen.be. <https://www.vlaanderen.be/gezondheid-en-welzijn/armoede/armoedebestrijding-in-vlaanderen/kinderarmoede/europese-kindergarantie>
- Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2010). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828. <https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096>

- Gasser, L., Malti, T., & Buholzer, A. (2013). Children's moral judgments and moral emotions following exclusion of children with disabilities: Relations with inclusive education, age, and contact intensity. *Research in Developmental Disabilities*, 34(3), 948–958. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2012.11.017>
- Halcomb, E. J., & Davidson, P. M. (2006). Is verbatim transcription of interview data always necessary? *Applied Nursing Research*, 19(1), 38–42. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2005.06.001>
- Hau, H. G., Selenius, H., & Åkesson, E. B. (2020). A preschool for all children? – Swedish preschool teachers' perspective on inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 26(10), 973–991. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1758805>
- Hermans, K., Van Leeuwen, K., Vanderfaeillie, J., & Maes, B. (2016). Analyse van de behoeften aan en het gebruik van opvoedingsondersteuning door ouders van een kind met een specifieke zorgbehoefte.
- "Het M-decreet is uitgedraaid op een fiasco" - Kim de Witte. (2022, 14 juli). Vlaams Parlement. Geraadpleegd op 24 mei 2026, van <https://www.vlaamsparlement.be/nl/actueel/nieuws-uit-het-vlaams-parlement/het-m-decreet-uitgedraaid-op-een-fiasco-kim-de-witte>
- Hilbert, D. (2014). Perceptions of Parents of Young Children with and without Disabilities Attending Inclusive Preschool Programs. *Journal Of Education And Learning*, 3(4). <https://doi.org/10.5539/jel.v3n4p49>
- Hill, Z., Tawiah-Agyemang, C., Kirkwood, B., & Kendall, C. (2022). Are verbatim transcripts necessary in applied qualitative research: experiences from two community-based intervention trials in Ghana. *Discover Public Health*, 19(1), Article 5. <https://doi.org/10.1186/s12982-022-00115-w>
- Inclusie. (z.d.). <https://pro.g-o.be/themas/beleid-en-standpunten/niveauoverstijgend/inclusie/#anch-ac6-4-april-2025-visienota-stappenplan-richting-een-inclusiever-onderwijs>
- Jarrett, S. (2015). The meaning of 'community' in the lives of people with intellectual disabilities: an historical perspective. *International Journal Of Developmental Disabilities*, 61(2), 107–112. <https://doi.org/10.1179/2047386914z.00000000094>

- Lapadat, J.C., & Lindsay, A.C. (1999). Transcription in research and practice: From standardization of technique to interpretive positionings. *Qualitative Inquiry*, 5(1), 64 – 86. <https://doi.org/10.1177/107780049900500104>
- Leersteun voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. (z.d.). Vlaanderen.be. <https://www.vlaanderen.be/onderwijs-en-vorming/ondersteuning-en-begeleiding-voor-leerlingen-cursisten-en-studenten/basis-en-secundair-onderwijs/leersteun-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften#doelen>
- Lohmann, A., Wulfekühler, H., Wiedebusch, S., & Hensen, G. (2019). Parents' attitudes towards inclusive education in day care facilities. *International Journal of Inclusive Education*, 23(12), 1232-1247.
- Love, H. R., & Beneke, M. R. (2021). Pursuing Justice-Driven Inclusive Education Research: Disability Critical Race Theory (DISCRIT) in Early Childhood. *Topics in Early Childhood Special Education*, 41(1), 31–44. <https://doi.org/10.1177/0271121421990833>
- Love, H. R., & Horn, E. (2019). Definition, Context, quality: Current issues in Research examining High-Quality Inclusive Education. *Topics in Early Childhood Special Education*, 40(4), 204–216. <https://doi.org/10.1177/0271121419846342>
- Kárpáti, N. V., & Miklósi, M. (2026). Parental perceptions and attitudes towards the inclusion of children with neurodevelopmental, physical and sensory disabilities. *Frontiers in Psychiatry*, 16, 1735746. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2025.1735746>
- Maso, I., & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: Praktijk en theorie*. <http://hdl.handle.net/11439/1457>
- Meys, E., Hermans, K., & Maes, B. (2021). Using an ecological approach to grasp the complexity of social inclusion around a person with a disability. *Disability And Health Journal*, 14(4), 101152. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2021.101152>
- Mezennestje, & Bonura, N. (2025). *CENTRA VOOR INCLUSIEVE KINDEROPVANG - WIE ZIJN ZE? Elmer vzw.*

<https://www.opgroeien.be/sites/default/files/intern/cik-vlaanderen-en-brussel.pdf>

Mills, P. E., Beecher, C. C., Dale, P. S., Cole, K. N., & Jenkins, J. R. (2014). Language of Children With Disabilities to Peers at Play. *Journal Of Early Intervention*, 36(2), 111–130. <https://doi.org/10.1177/1053815114561518>

Ministerieel besluit houdende de voorwaarden tot toekenning van een extra financiële ondersteuning voor de inclusieve opvang van kinderen met een specifieke zorgbehoefte, aan de opvangvoorzieningen die erkend zijn door of onder toezicht staan van Kind en Gezin. (2001, 9 juli). <https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1008249&datum=2001-07-09&geannoteerd=false&print=true>

Mogharreban, C. C., & Bruns, D. A. (2009). Moving to Inclusive Pre-Kindergarten Classrooms: Lessons from the Field. *Early Childhood Education Journal*, 36(5), 407–414. <https://doi.org/10.1007/s10643-008-0301-0>

Mortelmans, D. (2013). Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden. In *Leuven : Acco eBooks*. <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002080773>

Mortier, K., Hunt, P., Leroy, M., Van de Putte, I., & Van Hove, G. (2010). Communities of practice in inclusive education. *Educational Studies*, 36(3), 345–355. <https://doi.org/10.1080/03055690903424816>

Noggle, A. K., & Stites, M. L. (2017). Inclusion and Preschoolers Who Are Typically Developing: The Lived Experience. *Early Childhood Education Journal*, 46(5), 511–522. <https://doi.org/10.1007/s10643-017-0879-1>

Ovi. (2023, 15 september). *Inclusie - Ouders voor inclusie*. Ouders Voor Inclusie - van Ouders Voor Ouders. <https://oudersvoorinclusie.be/glossary/inclusie/>

Op de Beeck, L., Teppers, E., Schepers, W., Van Regenmortel, T. (2019). *Analyse van de ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang m.b.t. inclusieve opvang en een analyse van de ervaringen van de Centra voor Inclusieve Kinderopvang*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Opgroeien. (2025, 16 december). Opgroeien. <https://www.opgroeien.be/aanbod/kinderopvang/voorzieningen/kwaliteit-en-beleidsvoerend-vermogen/inclusieve-kinderopvang>

- Opgroeien. (2026, 25 mei). Opgroeien.
<https://www.opgroeien.be/aanbod/kinderopvang/voorzieningen/kwaliteit-en-beleidsvoerend-vermogen/inclusieve-kinderopvang#toc-wat-is-inclusieve-kinderopvang>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (Fourth edition.). SAGE.
- Perspectief 2020 | VAPH. (z.d.). <https://www.vaph.be/over-het-vaph/beleid-en-cijfers/beleid/perspectief-2020>
- Perspectief 2020, nieuw ondersteuningsplan voor personen met een handicap | VAPH. (z.d.). <https://www.vaph.be/documenten/perspectiefplan-2020-nieuw-ondersteuningsplan-voor-personen-met-een-handicap>
- Perspectiefplan 2040 | VAPH. (z.d.). <https://www.vaph.be/over-het-vaph/beleid-en-cijfers/beleid/perspectiefplan-2040>
- Phoenix, M., Nguyen, T., Gentles, S. J., VanderKaay, S., Cross, A., & Nguyen, L. (2018). Using qualitative research perspectives to inform patient engagement in research. *Research Involvement and Engagement*, 4(1), Article 20. <https://doi.org/10.1186/s40900-018-0107-1>
- Poland, B. D. (1995). Transcription quality as an aspect of rigor in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 1(3), 290–310. <https://doi.org/10.1177/107780049500100302>
- Rafferty, Y., & Griffin, K. W. (2005). Benefits and Risks of Reverse Inclusion for Preschoolers with and without Disabilities: Perspectives of Parents and Providers. *Journal Of Early Intervention*, 27(3), 173–192. <https://doi.org/10.1177/105381510502700305>
- Ravitch, S. M., & Carl, N. M. (2021). *Qualitative research: Bridging the Conceptual, Theoretical and Methodological* (2th ed.). SAGE.
- Recchia, S. L., & Lee, Y. (2004). At the Crossroads: Overcoming Concerns To Envision Possibilities for Toddlers in Inclusive Child Care. *Journal of Research in Childhood Education*, 19(2), 175–188. <https://doi.org/10.1080/02568540409595063>

- Schalock, R. L., Verdugo, M. A., Jenaro, C., Wang, M., Wehmeyer, M., Jiancheng, X., & Lachapelle, Y. (2005). Cross-Cultural Study of Quality of Life Indicators. *American Journal On Mental Retardation*, 110(4), 298. [https://doi.org/10.1352/0895-8017\(2005\)110](https://doi.org/10.1352/0895-8017(2005)110)
- Seery, M. E., Davis, P. M., & Johnson, L. J. (2000). Seeing eye-to-eye: Are parents and professionals in agreement about the benefits of preschool inclusion?. *Remedial and Special Education*, 21(5), 268-319.
- Siller, M., Morgan, L., Wedderburn, Q., Fuhrmeister, S., & Rudrabhatla, A. (2021). Inclusive Early Childhood Education for Children With and Without Autism: Progress, Barriers, and Future Directions. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 754648. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.754648>
- Simplican, S. C., Leader, G., Kosciulek, J., & Leahy, M. (2015). Defining social inclusion of people with intellectual and developmental disabilities: An ecological model of social networks and community participation. *Research in Developmental Disabilities*, 38, 18–29. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.10.008>
- Simpson, M. K. (2018). Power, Ideology and Structure: The Legacy of Normalization for Intellectual Disability. *Social Inclusion*, 6(2), 12–21. <https://doi.org/10.17645/si.v6i2.1264>
- Stahmer, A. C., Akshoomoff, N., & Cunningham, A. B. (2011). Inclusion for toddlers with autism spectrum disorders: The first ten years of a community program. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 15(5), 625–641. <https://doi.org/10.1177/1362361310392253>
- Stahmer, A., Carter, C., Baker, M., & Miwa, K. (2003). Parent perspectives on their toddlers' development: comparison of regular and inclusion childcare. *Early Child Development and Care*, 173(5), 477–488. <https://doi.org/10.1080/0300443032000088267>
- Smith, H. M. (2006). Interpreting Qualitative Data: Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction 3rd edition. *Sociological Research Online*, 11(4), 100–101. <https://doi.org/10.1177/136078040601100403>
- Struyf, E., Verschueren, K., Van Mieghem, A., & Swinnen, L. (2020). Onderzoekslijn 1.4: *M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en*

achterliggende processen en mechanismen: Syntheserapport met aanbevelingen voor beleid en praktijk. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Subsidie voor inclusieve opvang. (2021, 21 mei). Kind en Gezin. <https://www.kindengezin.be/nl/thema/kinderopvang-en-naar-school/inclusieve-kinderopvang/subsidie-voor-inclusieve-opvang>

Top, E. (2021). Fine motor skills and attention level of individuals with mild intellectual disability getting education in inclusive classrooms and special education schools. *International Journal Of Developmental Disabilities*, 69(2), 248–255. <https://doi.org/10.1080/20473869.2021.1953940>

Tøssebro, J. (2016). Scandinavian disability policy. *Alter*, 10–2, 111–123. <https://doi.org/10.1016/j.alter.2016.03.003>

Unia. (2025, August 14). *Rapport Naar een Inclusief Onderwijssysteem in België (2019)*. Unia. <https://www.unia.be/nl/actiedomeinen/onderwijs/inclusief-onderwijs/wat-is-inclusief-onderwijs#:~:text=Inclusief%20onderwijs%20betekent%20dat%20alle,die%20het%20wat%20moeilijker%20hebben>.

Unesco, G. R. (2008). *Education for All Global Monitoring Report 2008: Education for All by 2015: Will we make it?* <https://doi.org/10.54676/iqcn6230>

Uw plaats in de samenleving | VAPH. (z.d.). <https://www.vaph.be/over-het-vaph/beleid-en-cijfers/inclusie/uw-plaats-de-samenleving>

Van Asselt-Goverts, A., Embregts, P., & Hendriks, A. (2013). Structural and functional characteristics of the social networks of people with mild intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 34(4), 1280–1288. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.01.012>

Van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts En Wetenschap*, 47(13), 38–43. <https://doi.org/10.1007/bf03083653>

Vens, N., Vandenbroeck, M., Vervaet, V., Van der Mespel, S. (2023). *Inclusie van kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften. Een leidraad voor inclusieve kinderopvang.* Gent: VBJK.

Villa Clementina vzw. (z.d.). Voorstelling. Geraadpleegd op 25 mei 2025, van <https://www.villaclementina.be/voorstelling>

Villa Clementina vzw. (z.d.). Voorstelling. Geraadpleegd op 25 mei 2025, van <https://www.villaclementina.be/voorstelling/team>

Vlachou, A., & Fyssa, A. (2016). 'Inclusion in Practice': Programme Practices in Mainstream Preschool Classrooms and Associations with Context and Teacher Characteristics. *International Journal of Disability Development and Education*, 63(5), 529–544. <https://doi.org/10.1080/1034912x.2016.1145629>

Warmoth, K., O'Brien, L., Bilciu, A., Dearling, J., Lynch, J., Woolham, J., Mioshi, E., & Almack, K. (2025). The role and contribution of experts by experience in building research capacity in adult social care services: findings from the script study. *Research Involvement And Engagement*, 11(1), 103. <https://doi.org/10.1186/s40900-025-00779-z>